

سلیبس برائے کلاس نہم (سرائیکی اختیاری)

صفحہ نمبر	مصنف اشاعر	عنوانات	نمبر شمار
(حصہ نثر)			
2	ڈاکٹر محمد صدیق شاکر	سیرت پاک	۱
7	مترجم: بشیر احمد ظامی بہاولپوری	حکاماتِ سعدی	۲
10	ڈاکٹر شکیل پتانی	قائد اعظم	۳
14	شمیم عارف قریشی	شہر ملتان دے پو ہے	۴
19	ڈاکٹر محمد سلیم ملک	جھلار	۵
26	عبدالباسط بھٹی	ظفر لاشاری	۶
31	عصمت اللہ شاہ	سرائیکی وسیب وچ انسان دوستی	۷
35	محبوب تابش	رول گابا	۸
41	بشری قریشی	من دا کھوٹ	۹
(حصہ نظم)			
49	خواجہ غلام فرید	حمد	۱۰
51	صابر مبارک پوری	نعت	۱۱
54	غلام سکندر غلام	وار تھل	۱۲
56	دلورام موجی	پیہ	۱۳
61	جنر وڈہ مغموم قریشی	دھرتی داماں جٹ ۷	۱۴
64	فقیر غلام حسین نفر	منڈی گھوری	۱۵
66	احمد خان طارق	ڈوہڑے	۱۶
68	مشتاق سبقت	ڈوہڑے	۱۷

سیرت پاک

مقصود جمال

شریعت نے جمال کوں حلال بٹائے۔ جیویں شریعت دے ہر حکم دی کوئی نہ کوئی حکمت ہوندی ہے، ایویں جمال دے جواز دیاں وی کجھ حکمتاں ہن۔ مومن کوں انہاں دی پاسداری کرنی چاہیدی ہے۔ او حکمتاں ایہ ہن۔

دفع نفرت

جمال کوں ایں پاروں حلال بٹایا گئے تاں جو حکم پئے نال دل ودھے، نفرت گھٹے۔ کوڑھے بندے کوں کون چنگاں چاٹ سی۔ ہر کوئی اوندے کولوں پرے پرے تھیسے۔ کوئی اوندے نال بہوٹ کیتے تیار نہ تھیسے۔ جڈاں جو نماز باجماعت ویلے حکم پئے دے رلے بہوٹا کھڑو وٹا پوندے۔ ہیس پاروں نبیؐ سنیں خشبو لاواں دی ہدایت کیتی تے کنگھی چوٹی کرٹ دی چیت کیتی۔ حضرت جابرؓ سنیں فرمیدن: حکم ڈینہوار نبیؐ سنیں حکم بندے کوں ڈٹھا جیوں کنگھی نہ کیتی ہوئی ہئی۔ ڈیکھ کے فرمایا:

ترجمہ: (ایں کولوں کئی شے اچھو جیوں کینی جیندے نال او اپنے والاں کوں سنوارے (مشکوٰۃ: کتاب اللباس)

ایویں حکم واری کہیں بندے کوں میلے کوڑھے کپڑے پاتے ڈٹھتاں فرمایا:

ترجمہ: (ایں کولوں کئی شے کینی، جیندے نال او اپنے کپڑے دھو وے؟ (مشکوٰۃ: کتاب اللباس)

دفع مضرت

تریمتیں کوں ہیس پاروں سنگھار کرٹ دی رخصت ہے تاں جو او اپنے مرداں کوں چنگیاں لکھن۔ مرد اپٹیاں تریمتیں نال نفرت نہ کرن۔ آپت وچ محبت ودھے تے نفرت مکے۔ شریعت وچ جمال دے جواز دی حکم حکمت ایہ وی ہے جو بندہ پئے کیتے ڈکھ نہ بن وئے۔ چلو کوئی کہیں کوں سکھ نہ ڈے سگے، ڈکھتاں نہ ڈیوے۔ ہیس پاروں نبیؐ سنیں سنگتیاں کوں ہدایت کیتی جو او تھوم وصل کھا کے مسیت وچ نہ آیا کرن۔ فرمایا: (ترجمہ)

”جیڑھے بندے تھوم وصل کھا داھو وے او ساڈے نیڑے نہ آوے، نہ ہی ساڈی مسیت وچ آوے۔“

(مشکوٰۃ۔ کتاب الاطعمہ)

تھوم وصل بھاجی وچ گھتیا ہووے تاں اوندے وچ ایڈی مشک نہیں ہوندی۔ نبی سائیں اوں بھاجی کوں وی مونہ نہ لیندے ہن، جیندے وچ تھوم وصل سٹیا ہووے۔ ایں پاروں جو اندے کھاوٹ نال مونہ وچوں مشک آندی ہے تے نال والا بندہ پور تھیندے۔ جیڑھے کم وچ بوریت ہووے او کم بھانویں سوہٹاں تے سوادی کیوں نہ ہووے او شریعت وچ نا بھاندہ ہے۔

صرف تھوم وصل دی گالھ نہیں، نبی سائیں پاوٹ ہنڈھاوٹ وچ وی ایں گالھ دا خیال رکھیندے ہن۔ اماں عائشہ فرمیںدیاں ہن اسان نبی سائیں کیےتے ہک ڈاڈھی سوہٹی کالے رنگ دی لوکار بٹوائی۔ سائیں ڈاڈھے شوق نال پاتی۔ پرتکھے اوں کوں لہا سٹیا۔ وت نہ پاتا۔ اسان پچھیا۔ یار رسول اللہ! ایڈے شوق نال لوکار بٹوائی ہیوے وت پیندے نیوے؟ فرماون لگے ایندے وچوں اُن دی مشک آندی ہے۔

دفع مذلت:

حسن و جمال دا ہک مقصد ذلت کولوں پچھا وی ہے۔ کوڑھاتے چوڑھا بندہ لوکاں دیاں نظراں وچ گرویندے۔ کڈاھیں عزت نہیں پیندا۔ خاص کر او بندہ جیندے کولوں سبھو کجھ ہووے تے ول وی اُو اپنے آپ تے خرچ نہ کرے اوتاں بہوں ذلیل سمجھیا ویندے۔ ہک ڈیہنوار نبی سائیں دی خدمت وچ ہک خوش حال بندہ آیا۔ اُو بد حال ڈسداھئی۔ نبی سائیں اُو کوں ڈیکھ کے فرمایا۔ تیڈے کولوں اپنے تن تے لاوٹ جوگا کیسی؟ عرض کیےتے۔ یار رسول اللہ! سبھو کجھ ہے۔ فرمایا وت ایہ حال کیوں بٹائی و دیں؟ ایندے نال جتھاں کفران نعمت تھیندے اتھاں انسان اپنے بندیاں دی نظراں وچ چوڑھاتے ذلیل بن ویندے۔ ہیں پاروں خوش پوشی کوں جائز بٹایا گئے۔

دفع حسد:

چچکا پاوٹ ہنڈھاوٹ کوئی بھیڑی گالھ نہیں، پر جیڑھے ویلھے بندہ حد کولوں ودھ ویندے، تاں ول لوک اوندے نال حسد کرٹ لگ ویندن۔ اوکوں ڈیکھ کے سر دے راھندن۔ موقع موقع تے ساڑ کڈھیندن۔ ہیں پاروں نبی سائیں حسد کولوں بچٹ کیےتے مرداں کوں ریشمی کپڑے پاوٹ تے سونا ٹھمکاوٹ کولوں ہٹک ڈتا۔ کیوں جو

اوندے نال جتھاں انسان دافنس موٹا تھیندے، اتھاں ڈوجھیاں دے دل وچ حسد دی بھاوی ہلدی ہے۔ جیڑھی حسد کرٹن آلیاں کیتے چنگی ہے نہ اوندے کیتے جیندے نال لوک حسد کریندن۔ ایویں نبیؐ سئیں سونے چاندی دے تھاں وچ کھاوٹ بیوٹ کولوں ہٹک ڈتا۔ فرمایا:

ترجمہ: (سونے چاندی دے تھاں واں وچ نہ پیتا کرو۔ نہ ای انہاں وچ کھا دا کرو۔) (مشکوٰۃ: کتاب الاطعمۃ)
حصول مسرت:

جمال دے جواز دا مقصد ایہ وی ہے جو بندہ خوش خوش راہوے۔ خوش حالی وچ بندہ خوش ای راہندے۔ بد حالی انسان کوں مونجھا کر ڈیندی ہے۔ ہیس پاروں نبیؐ سئیں خوش پوشی کوں پسند فرمیندے ہن۔ حضرت عبداللہ بن عمرو۔ بہوں خوش پوش نینگر ہن۔ ہک ڈوجھیا۔ نہ ہوا رخدمت اقدس وچ حاضر تھئے۔ کوڑھا حال بٹایا ہو یا ہئی۔ نہ شکل سوہٹی نہ تے کپڑے سوہٹے۔ ڈیکھ کے جھک تھی گئے۔ پچھیا۔ ایں ساڈے سوہٹے نینگر کوں کیا تھی گئے؟ لوکاں ڈسایا: جو ایہ روزے بہوں رکھیندے۔ فرمایا: عبداللہ! ایویں نہ کر۔ تیڈے پنڈے داوی تیڈے تے حق ہے۔ تیڈی گھر آلی دا وی تیڈے تے حق ہے۔ روزے بے شک رکھ پر ایڈے نہ جو توں اپنے آپ کولوں ای ویندا راہویں۔ چنانچہ نبیؐ سئیں انہاں کوں ڈھیر روزے رکھن کولوں ہٹک ڈتا۔ (صحیح بخاری: کتاب الصوم)

امام غزالیؒ فرمیندن: حسن و جمال دا فائدہ ایہ ہے جو اونکوں ڈیکھن آ لے دا دل خوش تھیندے۔ دلاں وچوں نفرت مکی ہے۔ (احیاء علوم الدین: ۴: ۲۹۶)

اظہار شکر:

جمال جواز دا پیا مقصد، رب دیاں ڈتیاں نعمتاں دا شکر کرٹن وی ہے۔ رب سئیں جیکوں چنگا پاوٹ کوں ڈیوے تے وت او چنگا ناپا وے۔ جتھاں لوک اونکوں چوڑھا آکھسن، اتھاں او نا شکر اوی سڈیسی۔ ہک صحابی جیندے نال ابو رجاءؓ ہئی۔ ڈاڈھا سوکھا بندہ ہئی۔ ہک ڈوجھیا۔ نہ ہوا رنبی سئیں کولوں آیا، بھیرٹی جنیں شکل بٹائی ہوئی ہئی۔ ڈیکھ کے فرمایا: ترجمہ: (جیندے اُتے اللہ انعام کرے۔ وت اللہ چاہندے جو بندے تے اوند اثر نظر آوے) (مشکوٰۃ: کتاب اللباس)

موانع جمال:

شریعت وچ جمال جائزھے پر کجھ پابندیاں نال۔ او پابندیاں ایھو جیہاں نہیں جیندے نال حصول جمال مشکل بنن وئجیں۔ نہ ایہ آکھ سکیندے جو انہاں نال جمال، جمال نہیں راھندا۔ کھیر وچ مینگٹیاں پئے ویندن۔ انہاں پابندیاں نال، تھولا جمال کھل ویندے۔ او پابندیاں ایہھن۔

وڈائی:

سوہٹاں بٹن، سوہٹاں پاوٹ تے کوئی پابندی نہیں۔ بشرطیکہ اوندے نال نفس موٹا نہ تھی ونجے۔ دل وچ وڈائی نہ آونجیں جو بندہ اپنے آپ کوں بہناں کولوں انج تے وکھرا سمجھن پئے وئجیں۔ ہیں پاروں نبی مسیخ ایھو جنیں کپڑے پاوٹ کولوں ہٹک ڈتا، جیندے نال دل وچ تکبر آوے۔ فرمایا:

ترجمہ: (جیرھا فخر کریندیں اٹھی چادر کوں گھیلے۔ ڈیہاڑے قیامت دے اللہ اوں ورنہ ڈیکھسی۔ مشکوٰۃ: کتاب اللباس) بی جاتے فرمایا:

ترجمہ: (منجھلاھو وے بھانویں چولا یا پٹکا۔ کہیں وچ وی کوئی وڈائی کریندیں ہوئیں وادھا کریندے، ڈیہاڑے قیامت دے رب اوندے تے رحمت دی بھال نہ بھلیسی (مشکوٰۃ: کتاب اللباس)

اسراف:

ہر شے دے چنگے لکھن دی حک حد ہوندی ہے۔ اوں کولوں کچھے ڈاڈھی چنگی شے وی بھیری لکھن لگ پوندی ہے۔ جمال دا حال وی ایویں ہے۔ جمال حک حد تیں جمال راھندے، وت او باعث ملال بن ویندے۔ ہیں پاروں نبی مسیخ دا ارشاد ہے:

ترجمہ: (کھاو، پیو، خیرات کرو، چنگا پاو، پراوندے وچ اسراف تے تکبر نہ آوے۔) (مشکوٰۃ: کتاب اللباس) بی جاتے فرمایا:

ترجمہ: (جودل کری کھاتے جودل کری پا، پر ڈوشیں دے نیڑے بھل کے نہ وئجیں۔ اسراف تے وڈائی (مشکوٰۃ: کتاب اللباس)

ہیں پاروں نبی سسین سونے چاندی دے تھان ورتاواں کولوں ہٹک ڈتا۔ کیوں جواوندے وچ اسراف
ہے۔ بھانویں جواوتھان سوھٹے ہوندن پر اسراف انہاں کول گوڑھا کر ڈیندے۔

مشقی سوالات

- سوال نمبر 1- مختصر جواب ڈیوؤ
- 1- نبی پاکؐ کیڑھی بھاجی کول منہ نہ لیندے ہن؟
  - 2- نبی پاکؐ کیڑھے تھاداں وچ کھاواں پیوٹ کنوں منع فرمایا؟
  - 3- مرداں کول کیڑھے کپڑے پاواں توں روکیا گئے؟
  - 4- قیامت آ لے ڈینہہ اللہ سسین کیڑھے بندے ورنہ ڈیکھسی؟
  - 5- نبی پاکؐ چنگاں کھاواں پیوٹ دا حکم ڈے کے کیڑھی شے توں روکیے؟
- سوال نمبر 3- تلے ڈتے ہوئے مشکل لفظاں دے معانی لکھو۔
- اسراف ، نینگر ، سنگتیاں ، چیت ، لوکار ، ڈاڈھا ، سوکھا ، بھیڑی
- سوال نمبر 3- تلے ڈتے لفظاں دی جمع بناؤ
- مینگٹی ، سوھٹا ، تربیت ، بندہ ، ڈیہاڑہ

حکایات سعدی

۱۔ شیخ سعدی آہدے، ہک واری میں کچھ وڈئیں آدمیں نال پڑی وچ بیٹھا ہویا، ہم ساڈے پچھوں ہک ہی پڑی وی آندی پئی ہئی۔ کرناں خدادا اے تھیا جو اساڈے ڈہدیں ڈہدیں دریا دے گھاٹ وچ پھس گئی۔ تے ول فوراً ہڈ گئی۔ اوندے وچوں ڈوں سکے بھر دریا وچ وچ پئے۔ تے گو تے کھاوٹ لگ پئے۔ میڈے نال پٹھے ہوئے ہک امیر نے ملاح کوں آکھیا، جیکر توں انہاں ڈوں ہائیں کوں بچا گھنیں تاں ہک ہک دے بدلے میں تیکوں پنچاہ پنچاہ روپے ڈیساں۔ اے گالھ سُن تے ملاح نے ٹپ چا ماریا، تے انہاں وچوں ہک کوں پکڑ گدھس، پر ڈوں وچا پڑوا۔ میں آکھیا اوں شودے دی حیاتی دے ڈہنہہ پورے تھئے کھڑے ہن، میں واسطے ملاح اوں تیں نہ بچ سکیا۔ ملاح میڈی اے گالھ سُن تے کھل پیا، تے آکھس، میڈی اے گالھ وی ٹھیک اے پر اصل وچ ایندے بچاوٹ تے اوندے نہ بچاوٹ دی وجہ ہئی ہے۔ میں چکھیا اوکھا، تاں اوں جواب ڈتا، جینکوں میں بچا گدھے اوند اقصا اے ہے جو ہک ڈیہاڑے میں جنگل بیابان وچ پیدل ٹریا ویندا ہم تے بہوں تھک گیا ہم۔ اے شخص اٹھ تے سوار اٹھا ہوں گزریا، تے میڈے نالوں لنگھیا، میڈے اُتے ترس کھاتے میکوں اپنے رتے اٹھ تے چڑھا گدھس تے اوندی اس مہربانی نال میڈی سہی نکل گئی، تے بیا اوچھڑھا جو پڈمومے، ہک ڈیہاڑے میں ہک امیر دے دروازے کنوں پیا لنگھدا ہم، اے شاید اوں امیر دے پیادیں وچ نوکر ہا، اللہ چاٹیں کیا سمجھ تے میکوں ناحق ہک بیت مار گدھا ہس۔

میں واسطے میں ایندے بچاوٹ دی کوئی کوشش نہیں کیتی، سعدی آہدے، اے گالھ سُن تے میں آکھیا، خدا وند پاک نے اپنے کلام پاک وچ سچ فرمائے۔

جئیں چزگاں کم کیتے او اوندے فائدے واسطے اے، اتے جئیں مند کم کیتے او اوندے نقصان پچاوٹ واسطے بہوں کافی اے۔ دانا ویں دا قول ہے۔

”جے تیں تھی سگی کہیں نال برائی نہ کر، کیوں جو برائی دے راہ وچ کنڈے کھنڈے پن۔ کہیں مسکین فقیر داکم کر

چھوڑ، کیوں جوتیکوں وی ہزاراں کم پونوٹیں ہن۔“

۲۔ ایران دے بادشاہ ہرمز کوں اکھینیں جو پیو دے وزیریں وچ کیا خطا ڈٹھو، جو ساریں کوں یکے واری ڈھک ڈٹو، آکھیس انہاں وچ کوئی خطا نہ ہئی پر میکوں اے یقین تھی گیا ہا جو انہاں دے دلاں وچ میڈا خوف بہوں پٹھا ہوئے، جیڑھا جو میڈے یقین ڈیواوٹ نال وی دور نہیں تھیندا۔ ڈریم جو میڈے خوف کنوں کتھائیں میکوں زک نہ چکاڈیون۔ ایں سلسلے وچ دانا ویں دے قول تے عمل کیتم جو انہاں آکھینے۔

اے سیاٹاں، جیڑھاتیں کنوں ڈرے، توں اوں کنوں ڈاڈھا ڈرے۔ ورنہ تیکوں اوندے نال بہوں سخت مقابلہ کرٹاں پوسی۔ ہیں واسطے ناگ آجڑی دے پیرتے پہلو ڈنگ مارٹ دی کوشش کریندے۔ تاں جو اوں کنوں پہلے آجڑی اونداسر پتھر نال نہ پھہ ڈیوے۔ نوہی ڈٹھا، جو بلی جڈاں مقابلہ کرٹ کنوں عاجز آویندی اے تاں آخر کار چنبہ مار کر اہیں تے چھتے دی اکھ کڈھ گھندی اے۔

مشقی سوالات

- ۱- درج ذیل سوالاں دے چھوٹے جواب ڈیو۔
  - ۱- کجھ آدمیاں نال شیخ سعدی کیرٹھی شے وچ سوار ہن؟
  - ۲- بُرائی دی راہ وچ کیا کھنڈ پاپے؟
  - ۳- کیندے کنوں ڈرٹا چیداے؟
  - ۴- ہلی جڈاں مقابلہ کڑن توں عاجز آویندی ہے تاں ول کیا کریندی اے؟
  - ۵- ایران دے بادشاہ داناں کیا ہا؟
- سوال نمبر 2- لفظاں دے اُلٹ لکھو؟

امیر ، مندا ، سر ، کنڈے ، نوکر
- سوال نمبر 3- جملیاں وچ استعمال کرو
گھاٹ ، گوتے ، سیاٹاں ، آچڑی ، نانگ
- سوال نمبر 4- لفظاں دے معانی لکھو
سہی کڈھن ، حیاتی ، گھاٹ ، کھیر ، ڈھک ڈیوٹ ، اسراف ، بھیڑی

اساڈاقائد اعظمؒ

قائد اعظمؒ ڈھیر ساریاں خوبیاں دے مالک ہن۔ اے ڳالھ ہر گئی چاٹدے جو انہاں دئیں سیاسی کوششاں تے ذاتی خوبیاں نال اے عظیم ملک اساڈے حصے وچ آئے۔ بک بہوں وڈے سیاست دان ہووٹ دے نال نال انہاں دی ذات وچ جیساں وی ڈھیر ساریاں اچھائیاں پاتیاں ویندیاں ہن۔ او ہمیشہ سچ پو لیندے ہن اتے سچے لوکاں دے نال پیار کریندے ہن۔ او بعض دفعہ سنجیدہ وی راہندے ہن اتے کہیں کہیں ویلے کھلٹیں ہسٹیں ڳالھ وی کر گھندے ہن۔ او ہمیشہ سوہٹا تے سٹھر الباس پیندے ہن اتے انہاں نے کڈاہیں گئی فضول خرچی نہ کیتی ہی۔

او بک سچے تے کھرے مسلمان ہن اتے انہاں کوں فرقہ پرستی نال شدید نفرت ہی۔ او تمام انساناں نال برابری دا سلوک کریندے ہن۔ او اپنے اصولاں دے پکے ہن تے کڈاہیں انہاں نے اپنے اصولاں دے نال کئی سمجھوتہ نہ کیتا ہا۔ انہاں کوں جھوٹ اتے منافقت دے نال چوڑھی۔ انہاں دے اندر غیرت، خودداری اتے صبر و تحمل پاتا ویندا ہا۔ او ہمیشہ وقت دی پابندی کریندے ہن اتے پوری ذمہ داری تے ایمانداری نال اپٹاکم کریندے ہن۔

انہاں ڈھیر ساریاں خوبیاں توں علاوہ اساڈے سوہٹے قائد اعظمؒ کوں طالب علماں نال بہوں پیار ہا۔ او طالب علماں دی ہمیشہ حوصلہ افزائی کریندے رہ ویندے ہن۔ نومبر ۱۹۴۰ء وچ انہاں نے ”مسلم سٹوڈینٹس فیڈریشن“ دا افتتاح کریندے ہوئیں آکھیا۔ ”نساں سارے طالب علم اساڈیاں امیدیاں دا مرکز ہیوے اتے نساں سارے اپنے آپ کوں تعلیم دے نال اتنا قابل بٹا گھنوں کہ اساں سارے رل تے اپنی منزل تک رسائی حاصل کر گھنوں۔“ قائد اعظمؒ دے ایس اکھاٹ دا مطلب اے نہ ہاجو او طالب علماں کوں سیاست ڈوگھن آوٹ چاہندے ہن بلکہ او طالب علماں دی صحیح تربیت کران تے زور ڈیندے رہ ویندے ہن۔

۲ نومبر ۱۹۴۲ء کوں مسلم یونیورسٹی علی گڑھ دے طالب علماں کوں خطاب کریندے ہوئیں انہاں نے آکھیا جو ایمان، اتحاد تے نظم و ضبط اساڈے تے تے قیمتی ہتھیار ہن۔ انہاں ہتھیاراں نال اساں اسلام دا قیمتی ترکہ محفوظ

کر سگدوں اتے سُنے ہوئے مسلماناں کو بند روں جگاتے انہاں کوں ہک مضبوط طاقت پٹا سگدوں۔ انہاں نے اے وی آکھیا جو اگر اساں اپنے انہاں اصولاں کو اپنا گھدا اتاں دنیا دی کوئی وڈی طاقت اسا کوں غلام نہ بٹا سکے۔ ایویں ہک موقع تے انہاں نے طالب علماں کوں آکھیا جو کہیں قوم کوں کہیں ملک دا حکمران بٹنی واسطے ترے ستوناں دی ضرورت ہوندی اے۔ انہاں وچوں پہلا ستون تعلیم اے۔

قائد اعظم اپنے مقصد نال اتنا مخلص تے پاکستان نال محبت کریندے ہن جو ہندوستان دا ہک ہک پال انہاں دے مشن کوں سمجھن لگ پیا ہا۔ ہک دفعہ ریل گاڑی تے سفر کریندے ہوئیں او ہک چھوٹے جنیں ریلوے سٹیشن تے رُکیے جتھاں ڈھیر سارے لوک کٹھے تھی تے ”پاکستان زندہ باد“ دے نعرے لیندے کھڑے ہن۔ انہاں نے ڈٹھا جو نعرے مارن والے لوکاں وچ کجھ پال وی وڈے جوش و خروش نال شریک ہن۔ انہاں نے ہک ست اٹھ سال دے پال کوں سڈیا تے اوندے کنوں پچھیا، پتر اے ڈسا جو ایں نعرے دا مطلب کیا ہے؟ پال نے فوراً آکھیا ”پاکستان زندہ باد“ دا مطلب اے ہے جو ہندوستان وچ جتھاں جتھاں مسلماناں دی آبادی زیادہ ہے، اُتھا مسلماناں دی حکومت ہووٹی چاہیدی اے۔ قائد اعظم اے گالھ سُن تے بہوں خوش تھے اتے باقی لوکاں کوں مخاطب کرتے آکھیا۔ ڈیکھو ست اٹھ سال دا اے پال تاں پاکستان دا مطلب پوری طرحاں سمجھدے لیکن پتہ نہیں مسٹر گاندھی کوں ایندا مطلب سمجھ کیوں نہیں آندا؟

قائد اعظم نو جواناں اتے طالب علماں دا ڈھیر سارا احترام کریندے ہن۔ اور پوری طرح سمجھدے ہن جو پاکستان دا اصل تے حقیقی سرمایہ اے نو جوان ہن، ایں سانگے مختلف موقعیاں تے انہاں نے طالب علماں دی ڈٹی ہوئی رائے کوں اہمیت ڈٹی تے انہاں دے مشوراں کوں ہک طالب علم نے تجویز کیتا ہا۔ کجھ لوکاں نے ایں ناں کوں ہک طالب علم دی گالھ سمجھ تے اہمیت نہ ڈٹی لیکن قائد اعظم نے اوں طالب علم دا احترام کریندے ہوئیں ایں ناں کوں قبول کر گھدا۔

ایویں ہک بے موقعے تے قائد اعظم نے آکھیا جو کانگریسی وزارتیں دے خاتمے تے یوم نجات مناوٹی دی تجویز انہاں کوں ہک خط دے ذریعے صوبہ بہار دے ہک ڈاہویں جماعت دے طالب علم نے ڈٹی ہی۔ قائد اعظم

۳۔ واحد ا جمع لکھو۔
خوبی - سُتھرا - وڈے - نعرے - وزارت -

جذبہ

۴۔ جملوں وچ استعمال کرو۔
چڑھوون - پابندی کرڻ - رَہ و نچڻ - نندروں جگا وڻ
خوش تھیوڻ - کھلڻ ہاسا کرڻ - حاصل کرڻ

شہر ملتان دے پو ہے

تاریخ ڈسیندی اے جو جگہ جہان داسبھ توں پُراناں اتے جیند جاگد اشہر ملتان اے۔ سارے وڈے شہراں طرحاں دھاڑیلاں اتے حملہ آوراں دے حملیاں توں بچن سائے ایں شہر دے چودھاراں ہک کوٹ جیکوں انگ آہن تے ہک قلعہ وی ہا۔ ایں انگ دا گجھ حصہ تے قلعہ دیاں کندھیاں کوئی ڈوسو سالوں وچ تباہ تھی گئیں پر اچ وی ایں قلعے دے پوے اُتے پر بلا دمندر دیاں نشانیاں اتے کوئی ہزار سال پُرانیں حضرت بہاؤ الحق تے حضرت شاہ رکن عالم دیاں درگاہیں موجود ہن۔ ایں قلعے دے وی دروازے ہن۔ جہاں وچوں دیو دروازہ، شیخی دروازہ، ریڑھی دروازہ تے حضری دروازہ مشہور ہن۔ حضری دروازے دا رخ اُتھے پاسے ہئی، جیندے تل وچ راوی دریا و ہندار بہا تے ایں دریا دا ڈو جھال شہر دی انگ تے شہر دے دروازاں دے لے پاسوں وی لنگھد اہئی تے شہر پناہ دا کم وی ڈیندا ہئی۔ شہر ملتان دے انگ دے دروازے ست ہن جہاں وچوں ترائے دولت دروازہ، حسین آگاہی دروازہ تے لوہاری دروازہ چھلے ڈوسو سالوں دی دھاڑل وچ تباہ تھی گن۔ باقی چار دروازے پوہڑ دروازہ، پاک دروازہ، حرم دروازہ تے دلی دروازہ حالی توٹیں جیندے جاگدے کھرن۔

شہر دے پوہڑ دروازے دا رخ پچادھ یا مغرب والے پاسے اے، جیویں جوناں توں ظاہر اے۔ پوہڑاں وسوں دا بہوں قدیمی تے مقدس ون ہئی تے دروازے داناں اچ وی ایہو ہے۔ ایندے وچ داخل تھیندیں ای ہک ٹھوکر نظر دی اے تے باقی دروازاں اچ وی ایہو جیہاں رکاوٹاں ہن جیڑھیاں لگد ایویں اے جو دھاڑیل گھڑ سواراں کوں اندر وڑن تے قلام توں روکن کیتے بٹایاں گئیاں ہن۔ سچے پاسے انگ تے رستہ ویندے تے کھپے پاسے محلہ شاہ گردیز ہے، جیندے اچ حضرت شاہ یوسف گردیزی دمازوی ہے۔ وچلے بزار داناں بزار صحافاں ہئی۔ جتھاں انگریز دے آون توں پہلے ٹھپے آلا چھاپہ خانہ ہئی تے اٹھارویں صدی عیسوی اچ پہلا سٹیم پرنٹنگ پریس وی لایا گیا ہئی۔ جیڑھا جو سرانیکسی وسیب دا پہلا پرنٹنگ پریس ہئی۔ پراٹیاں سرانیکسی مذہبی کتاباں نورنامہ، پکی روٹی،

مثنوی مولوی لطف علی تے مولوی خدا بخش تونسوی دی نصاب ضروری چھاپیاں گیاں ہن۔ ایہو بزارا اگوں
وچ کرائیں کالے منڈی تے چوک بزار وچ مکدے۔ بو ہڑ دروازے توں بزار صحافاں لنگھدیں ہوئیں رستے اچ سچے
پاسے نحوں گزیاں قبراں وی ہن جیڑھیاں اصل اچ ملتان شہر کوں حملے توں بچاؤ والے شہیداں دے مزار ہن۔
حرم دروازے دا رخ ملتان شہر دے لگے یا جنوب آ لے پاسے ہے۔ جیندے اصلوں سامنے انگریز دے
زمانے دا پہلا ریلوے اسٹیشن، سٹی اسٹیشن دے ناں تے بٹیا ہا۔ حرم دروازے دے اندر وڑ دیں ہی اوہو جہی پک ٹھوکر
تے کھپے پاسے والی النگ دے اُتے وی نحوں گزی قبر ہے جیڑھی پراٹے شہیداں دا مزار ہے۔ پیں دروازے توں پک
سڑک ملتان دے ڈوجھے ریلوے اسٹیشن کینٹ ریلوے اسٹیشن آ لے پاسے ویندی اے۔ ایس سڑک تے پک چوک،
چوک شہیداں دے ناں تے اچ وی ملتان کوں حملے توں بچاؤ والے شہیداں دے ناں تے ہے۔ حرم دروازے دے
اندر سامنے پک لمباتے تنگ بزار ہے جیندے اچ قدیم زمانے توں رکھ تے اچ تیں خوشبوئی تیل تے مصالحیاں
دیاں دوکاناں موجود ہن۔ ایہ بزار وی اگوں تے وچ کے چوک بزار وچ وچ رلدے۔ ایہ بزار کہیں زمانے اچ
خشک میویاں دا مرکز وی ہئی۔ قدیمی کھیس تے چادران وی شروع توں پیں بزار اچ وکدیاں ہن۔ ملتان دے قدیمی،
برصغیر دے سب توں پراٹے تے وڈے استاد، شاگرد دے تعزیے وی اندرون حرم دروازے توں برآمد تھیندن۔
پاک دروازہ شہر دی النگ دا اگلا دروازہ ہے۔ ایس دروازے دے سچے تے کھپے پاسوں النگ دے بزار ہن۔ ایس
دروازے دا ناں وی پک صوفی بزرگ حضرت موسیٰ پاک شہید دے ناں تے ہے۔ دروازے دے اندر پراٹے ڈو
بزار ہن۔ کھپے پاسے آ لے بزار دے وچ وڑ دیں ہی ایس صوفی دماز وی ہے تے سچے پاسے آ لے بزار دا ناں صرافہ
بزار ہے۔ جتھاں ہوں قدیمی سونے چاندی تے قیمتی پتھراں دا کاروبار تھیندا ہئی تے اچ وی ایس پورے وسیب دے
لوک زیورات دی خریداری واسطے آؤن وچن رکھدن۔ ایہ ڈوہیں بزار ملتان دی قدیمی سلمیں ستارے دے قیمتی لباس
داوی مرکز رہ گن۔ سنہری گولے نال گھوٹ کنوار دے کپڑے وی اتھائیں تیار تھیندے ہن۔
بزرگ ڈسیندن جو سسی پُوں دی شادی دالباس وی اتھائیں تیار تھیا ہئی۔ سندھ دی اجرک تے ٹوپی، پشاور

دی مُشدی تے گُہاتے جھنگ دی لنگی وی اتھائیں تیار تھیندی تے وکدی رہ گئی اے۔ ایہ بزار پورے خطے وچ ٹھپے تے دپکے دے کم واسطے وی مشہور ہئی۔ نال نال دے حملیاں اچ پٹولیاں تے چُنی رکٹن داکم وی تھیندا ہئی۔

دلی دروازے توں پہلے ملتان دا ہک تاریخی خونی برج ہے۔ جتھاں جو تاریخ ڈسیندی ہے سکندر مقدونی کوں ملتان دے حملے دے موقع تے اتھوں دے وسنیک ملہی یا ملہوترے دا تیر لگا ہا، جیندے نتیجے اچ ملتان توں واپسی تے سن 323 قبل مسیح وچ اوندی موت واقع تھی گئی ہئی۔ خونی برج توں اگوں ملتان شہر دی النگ دے اُتے انگریزی دی فوج نے 2 جنوری 1849 عیسوی اچ النگ تروڑ کے ملتان تے قبضہ کیتا ہا۔ پہلا انگریزی جھنڈا ایں موقع تے کیپٹن گرے لہرایا ہا۔ پیں النگ توں اگوں دلی دروازہ موجود ہے۔ جیند ارنخ، جیویں جو ناں توں لگدے، پوادھ یا مشرق اچ سدھا دلی آلے پاسے ہے۔ پیں دروازے توں دلی تیں اچ وی سڑک دے آثار موجود ہن۔ پیں دروازے توں حضرت بہاول حق رستے اچوں کوٹھے وال تے پاکپتن حضرت بابا فرید کوں مل کے حضرت نظام الدین اولیاء کوں دلی ملن ویندے ہن۔ دلی دروازے دے اندر داخل تھیندیں ہی ول ہک ٹھوکر آمدی ہے، جیندے ڈوبزار ہن، سچے ہتھ آلا بزار حضرت شاہ دانہ دے مزار آلے پاسے تے کھپے ہتھ آلا بزار سدھا چوک بزار دے وچ ونج رلدے۔ انہاں بزاریں اچ ڈھیر ساریاں تاریخی عمارتاں ہن۔ جیندے اچ مغلیہ وزیر نواب سعید خان قریشی دامزار تے باغچے وی آندے۔ ایہ بزار لوہے تے لکڑ دے کاریگراں دے حوالے نال وی مشہور ہا۔

دولت دروازہ جیڑھا جو کھلے ڈوسو سال دے دھاڑیلیں دے حملیاں اچ تباہ تھی گئے۔ ایندے اندرون بزار دے وچ حضرت دولت شاہ دامزار تے حسین آباد دیاں تاریخی عمارتاں موجود ہن۔ دولت دروازے دے سامنے آلے علاقے اچ حضرت شاہ شمس دی درگاہ وی موجود ہے، جنہاں دے گنجان شریف بہوں قدیمی سرائیکی شاعری اچ شمار تھیندن تے ملتان دے تعزیے محرم دی ڈاہویں دی شام کوں عقیدت دے طور تے اتھاہیں کٹھے تھیندن۔

حسین آگاہی دروازہ تے اوندی النگ حملیاں اچ بر باد تھی گئیں۔ ایں دروازے داناں وی ہک صوفی بزرگ حضرت حسین آگاہی دے ناں تے رکھیا گیا ہا۔ ایندی چاڑھی دے اگوں وی ڈوبزار ہن، جنہاں اچوں ہک کپڑے دا

قدیمی مرکز اے تے ڈو جھابزار حلوے تے مٹھائیاں دے کارگیراں دی یادگار اے۔ ملتان دا قدیمی سوہن حلوہ تے ایندیاں بے شمار ونکیاں اچ وی اتھائیں تیار تھیندن۔ بگڑ، شکر، گھنڈ اتھاں اچ وی وکدی اے۔ ملتان دا پہلا سینما گھر اُنویسویں صدی وچ اتھائیں تعمیر تھیا ہا۔ ہیں دروازے دی پرائی النگ تے مسافراں دیاں سراواں ہن۔ انگریزی دور وچ وکٹوریہ سرائے وی اتھائیں بٹائی گئی ہئی۔ لوک ڈسیندن جو غیر ملکی سیاح وی انہاں سراواں وچ راہندے ہن۔

ہزاراں سال پہلے چینی سیاح دا سفر نامہ چیندے وچ پرہلا دمندر دا ذکر ہے، اتھائیں کتھائیں کہیں سراں وچ لکھیا گیا ہا۔ لوہاری دروازہ تے اوں کنوں پہلے دی النگ وی اچ موجود کائنی۔ ایں دروازے دے سامنے دریا راوی واہندا ہا تے ایندے اندرون وچ بحری جہازاں دے لنگرتے لوہے دا سامان وی تیار تھیندا ہا۔ لوہار دروازے توں اوگلی النگ جیڑھی جو بوہڑ دروازے آ لے پاسے ویندی ہے تے اوند ابراہ وچ وی موجود ہے۔ ہک بزار محلہ شاہ گردیز تے ڈو جھاپرائے مندر ہنوں دے چھجے آ لے پاسے ویندے۔ ایہ وی برصغیر دا پراٹا مندر ہا، جیڑھا ہک دیوتا ہنوں مان جی دے ناں تے ہا۔ ایں دروازے دا رخ شہر دے اُبھے یا شمال آ لے پاسے تے لاہور شہر دی سیدھ اچ ہے۔ پرائے زمانے ایں دروازے تے راوی دریا دا پل ٹپ کے عید گاہ آ لے پاسے ویندا ہا۔ ایں مسجد وچ 1844ء وچ انگریز سپاہیاں پناہ گھدی ہئی تے بعد اچ بلوے اچ ماریئے گئے ہن۔ جنہاں دی یادگار پرائے قلعے تے اچ وی موجود ہے۔ ملتان تے انگریز دے حملے توں پہلے کیپٹن ڈنلیپ ہک پینٹنگ بٹائی ہئی، اوں وچ لوہاری دروازہ پراٹا قلعے تے راوی دریا نظر آندا ہئی، ایہ پینٹنگ برٹش میوزیم لندن وچ اچ وی محفوظ ہے۔ اتنی ترخ گزر رٹ دے بعد وی ملتان شہر تے اوندے دروازے اچ وی سدا آباد ہن۔

جھلار

مینہ دی پھورتاں اللہ وستی گالھ اے تھئی تھئی ناتاں اینویں سکدے رہسوں۔ فریدک ساکین جڈاں دے پردہ پاگن روہی توں بارشاں وی تڈاں دیاں مُکلاگن۔ ٹوہیں دی ترہیہ ڈکھ تے ہنجوں آویندن پر کیا کرتے حیاتی دی اے جھلار اینویں و ہندی پی اے۔ لوٹیاں ان جو بھرتج بھرتج تے آندیاں پن تے وٹج وٹج تے وندیایاں پن۔ پاڑجھے تائیں پچدین تاں ولاوی ترمیاں آندین۔ نسا رتوں چوکھا پائی وہہ گے تو چوکھاپیا وہسے۔ کوئی حد حساب کوئے نی۔ دھرتی دی ترہیہ مکسے تاں جھلار ای وٹج رُکسے۔ ہیں جھلار اچ مادے صدتے گھولے وی رل ویندن۔ اماں واری دیں انھیں تپاشیں اچ نصیحت دالوٹ رلیا ہوندے۔ بال پھتک پھتک تے گودی توں نکل ویندے تے ماوٹھ وٹھ تے اونکوں ولا پھیندی اے۔ اوندے سردیاں لیکھاں ڈھدی اے ویندی تے آپڑاں ترلہ وی سز ویندی اے ویندی:-

”آبا! بھینڈ دی گت نہ چھکی کر، شو دی دے وال کیا ودھسن۔ پئی دیاں مچھاں نہ پٹیاں کر۔ نلامریسی۔ کڈ دے بگے چوچے کوں چاچا تے اسلوں مندھوڑ کر ڈتی شادا کیا ودھسے۔ بکری دے کنیں کوں کیوں گنڈھ چاڈیندی؟ شو دی ساراڈ بہہہ پاکدی اے ووی۔ گودے اچ چدیاں تے غول کیوں بھری رہندیں؟ کوٹ دی کندھی تے نہ ٹریا کر۔ ڈھ پیوں تاں چنگھ بانہہ کوں کجھ تھی نہ ونجی۔ میں تیکوں کھیڈن توں نی جھلیندی پردھوڑ مٹی اچ نلے مار مار تے گور پٹ نہ بنڑیا کر۔ چلو لگ چھپ کھیڈ گدھی کر پکا کاہوئے اچ نہ لکا کر۔ کہیں چا پڑ چاڈتا تاں ساہ منجھ ہیج ویسی۔“

ایہوساہ منجھیا جیوں ویلھے بستہ کچھ اچ تختی ہتھ اچ سکول آلے پاسے منہ کریندے تاں منا منجھ صبا جیوں اوندیاں داریاں

کریندی اے۔ تے پڑاٹھے تے مکھن دا بیڑا تکدے ویندا۔ سکے کر لیلے تے سوہا چڑی دی بھاجی کندوری اچ پدھ
 ڈیندی اے تے آہدی اے۔ ”ابا! ادھی چھٹی ویلھے چا کھانویں۔“ پال کھید کھوڈ تے شام کوں ولدے تاں اونکوں
 شربتیاں پلیندی اے تے ستو کھویندی اے۔ ڈو چار سال اینویں لگھ ویندن تے چھو کرا پڑھائی آلے پاسے دھیان
 ڈیوٹ پے ویندے تاں وت ماوندے پچھو نصیحتیں دی ڈنگلی چئی ودی ہوندی اے تے ایس لولی مریندی اے:

”ابا! توں تاں اسلوں سکولی بن، گیں۔ ہر ویلھے کتاب منہ تے لئی ودیں۔
 پتر کم کار آلے پاسے وی دید بھنوا۔ پیشیں کوں جیں ویلھے سخی کتاب چاتے
 رڑھ آلے پاسے نکل ویندیں تے پنے تے چریں آنگے وات ودا
 مریندیں۔ بیس بھٹاری مینہہ کوں وی نال چھوڑی گیا کر۔ اے گگ دام
 کینہہ کوں پٹیندی اے کھڑی؟ اے چرے ودی توں پڑھ سیس ودا۔ شام
 کوں جو ویلنا ننگی دی پٹھا کھن کپی آیا۔ واڑیں آلے پاسے تاں ہٹن
 میں حرام جو تیکوں پٹھاں۔ ہوں ڈی مینہہ ساوڑی تاں تاں کیا پٹی کا بنے خ
 پئی ماری تے توں پٹھاں گول گول تے ودیاں کھادیے نی۔ سارے واڑ
 دا پھ آئیں۔ مال کوں کھو ہی توں پاٹی پلا گدھا۔ ڈاندیں کوں کھل بھوں کر
 چھوڑی۔ ہیلی دروگرے کوں بھٹی مار گدھی۔ رڑھ کوں پھیرا چا ماریا۔ آپٹے
 بیگانے کوں کیرھا چا کرتے تاں ہر کہیں دے کن کیٹے تھی ویندن جو اے
 آبادی رے سینکی کوئے نی۔ ایندا وی کوئی ولی وارث ہے۔“

ایہو ولی وارث نینگر جو ان تھی گئے۔ الابول پیو آنگے بار تھی گئے۔ ڈاڑھی مچھاں نسر گن۔ بڈ قد شیریں آلا
 نکل آئے۔ سمدے تاں کھٹ چیکدی اے۔ کڈا ہوں تاں فزردی نماز وی قضا کر ڈیندے۔ ما اونکوں ڈہدی اے تے
 گنتری دی پوٹی دل اچ کتیندی اے۔ آخر ہک ڈی مینہہ اونکوں آپ دے سڈیندی اے۔ چرخہ پاسے تے سور

رکھیندی اے تے اوندے اگوں آپٹی ڳالھ دی تندائیں چھکیندی اے:

”ابا! ہن کجھ آپٹی وی ڳن۔ آپ جو گاتھی۔ آپٹا گھر وسا۔ پراگوں پچھوں
سوچیں ضرور۔ چا چائیڈ اتیں ڈوں مونہہ رکھی پٹھے۔ پر حق حقوق مامے دا
زیادہ بندے۔ کوئی اُچ جھک تھی پو وے تاں پکر داتاں ماما اے۔ سیانڑاں
بٹیں تے پیو دیں لہریں اچ نہ آویں۔ سانگے واسطے اونویں تاں پئے وی
ڈھیرا لو بندے کھرن پر پتر آپٹے ول ای آپٹے ہوندن۔ سیانڑیں آہدن آپٹا
مارتے ول ای چھاں تے سٹے۔“

جیں ویلھے آپٹا مارتے چھاں تے سٹ ویندے۔ ول دول نغارے وی چپ کرویندن۔ ہن تیل مساک
نال شام تھیندی اے تے مسی لالی نال سویر آندی اے۔ سُر مے کجل دی دوہری دھار کوہیندی اے تے رنیل دے ہار
گل گھن ویندن۔ کڈا ہوں چیکوں کھٹاپے تے کڈا ہوں عطر دی دنگی کئی پئی اے۔ کنوار دیاں فرمائشاں ہتھ پیر لہن پئے
ویندین تے پاپیے داسیا پہ شروع تھی ویندے۔ ہن ملیراے راگٹی ڳاندى اے:

”تساں میڈی کوئی ڳالھ تاں پہلی واری من ای گدھی کرو۔ بستیاں بٹو اوڻ
دے ناں آکھ آکھ تے میں تاں ہر گئی آں۔ مرکھیاں تساں ہالی تائیں نہ
ڳلوا یاں جو کوئی چھلا مندری بن ونجے ہا۔ بس تو ایڈی ہا بھلا تھیوی،
ڈیکھسوں، نی مکدی تے مرکھیاں سنار کنے کتواں مہینہ اے رخ پیاں
مریندین۔ شادی آلا کھسہ اے تاں اوندیاں وت کھریاں کپیندین۔
پیندی آں تاں تپاشیں تے پیر رکھنڑیں پوندن، سینگیاں محول کریندین۔
رئی! شادی دے بعد تیڈی ٹورکوں کیا تھی گئے؟ میں آکھیا۔ شہری سینڈل
نوہے گھناڈیندے۔ کوئی بھپڈ پکری دے مل تھوڑی آندی ہو سے۔ اچھا پیا

تاں جینویں پر میکوں ہک پیر ریشمی ضرور گھنا ڈیو۔ بوچھٹن میں کنے ہن
 پے۔ مسات دی شادی سرتے آگئی اے۔ توہاکوں تاں پتا اے پچھلے
 دُ مے پتر آ لے جھاڑے ہگن ہگن۔ ڈکھیندے دی چوڈی کوں باقی
 جھاڑے چوکھے رہ ہگن۔“

چوڈی دا اے چندر، ذال دیں فرمائشیں کنوں اک تک تھی تے سالہ کنوں سر کڈھیندے تے اہگوں ڈیڈھی
 اچ بڈھڑی ماجھپ گھندی اے۔ جین ڈیہنہ دا بڈھڑی کوں اُبھاسھی داروگ لگے۔ کہیں آکھیں، اکین دیں پاڑیں
 دے دھویں اچ ساہ گدھا کر۔ اوہر ویلھے دھواں دُکھی پٹھی رہندی اے۔ ماہن واسطے آہدی اے۔ اے عذر بہانہ
 کریندے۔ ”انماں! دھواں میڈیں آکھیں اچ پوندے۔“ پر ما اے آکھ تے ”ہا! میں چانزدی آں۔ سس تیکوں جتنی
 چ ڈیندی اے۔“ نلی توں پکڑ کولہوں چا پلھیندی اے تے آپٹے وپرے ایں وہندی اے:

”پتر! ہن آکھ پٹ۔ بیڈے بیو دے ہڈ جتنے تائیں چکدے ہن اوں
 کمائے تے توں ڈپے ڈاندی پٹھ تے پٹھا رہیں۔ ہن پیو تیڈ امک گے۔
 او غریب ڈلی بھک تے پٹھے۔ ہن آپ سیانزاں تھی۔ وادھا گھانا ڈکھ۔
 زمانے دی ٹور سمجھ۔ اللہ وسائے دی کائنچن ڈوسالیں توں سینڑھی دے
 کھڈے اچ خچ پی مریندی ہی اساں چاتے کم چالاتی پیسے تاں ہن اوکوں
 پیاری لگ گئی اے کہیں کنوں نی جھلیندا۔ آہدے کائنچن ڈیو یا اوندامل
 رساؤ۔ زمینداریں دی ہکریں موئی خداؤں تے پیسے اسان کنوں
 دھرویندن جو تو ایڈے گھر جو موئی اے۔ ذال دیں خرچیں تے ہتھ ہولا
 رکھ۔ پال دا عقیقہ وی کرنا ای۔ پیو دی دوا مگی پی اے۔ کہیں امدے
 ویندے دے ہتھ گھن ڈے۔ زری ہنک دے قرضے دی میا دسرتے آگئی

اے۔ تیڈے نانے وی ہک واری ایہو سنجھاں پیسا کڈھایا ہا۔ توں ہوں
 ویلھے میڈی کچھرتے ہاویں۔ نانا سیڈا بنک دالہنز اں بھرنہ سکیا ہاتے میکوں
 اچ آنگے یاد اے جو گھراچ جو مال زناور ہی سرکار سارا کڑک کر گدھا ہا۔
 اسپڈا تاں مول توں و ہاج ودھی پیا ہو سے۔ ابا! میں تاں ول ول پٹیندی
 آں۔ اے بیگانہ پیسہ اے۔ ایندے در حق ضرور اہل کر۔“

ایں اہلے پترتے جو اونی تاں اہلی جیہی آئی پر پہلی پڈھپے وی آوٹ اچ دیر نہ لائی۔ پڈھڑی ما دیاں
 ارداساں ہالی دگ اچ و دیاں ہن کہ آپٹے پڈھگلٹ پئے گئے۔ کھوہی توں پاٹی دا بوکانی نکل داڈھہہ ڈھہہ پوندے۔ کھوہ
 بار اتھی گئے کھیں نی گڑوا۔ ڈاند زور مارتے پنجالی توں نکل ویندن۔ ڈیہہ کوں کہی نال پنہ چھلے تاں سینے اچ ساہ نی
 ممد۔ رات کوں پاٹی داوارا جھلے تاں واٹر اچ آپ ڈھہہ ڈھہہ پوندے۔ ڈیہہہ کوں ہو کٹتے رات کوں کھنگن کار
 ہوندی اے۔ اوڈوں ذال دے سراج پلے پئے گن۔ اوں غریب داسر کمب دے۔ ہیں واروں چرخہ کتھن چھوڑ ڈتس۔
 آکھیں کوں پاٹی آندے ڈوجھا سال اے سمبر دن جو اوندی دید ڈکھاوٹ سوجہ باد و نجن پر کیا کرن کوئی سنگت نی
 بڈی۔ شودی ولا ای کم کار اچ لگی رہندی اے۔ واندی تھیدی اے تاں تڈی بہہ وٹیندی اے۔ اے اوندے پاسے
 نال آن بہندے۔ ساہی کڈھیندے پٹھاتے ڈھیرا وٹیندے پٹھا۔ ہنٹ پڈھڑی ذال آپٹنی جھلار ایں و ہیندی اے:

”سونھارے دا پیو آ۔ ہنٹ اکھ کھول۔ میں چکھدی آں توں ودا کیرھیں
 خیالیں اچ ایں؟ پاٹری کوں کتنے تائیں پلھا سگدوں۔ چھو کرے آلے
 ڈیہہہ منگدے کھرن۔ کوئی چھلا مندری اچ بنڑیا پیا ہووے ہاتاں ایڈوں
 تاں بے فکری ہووے ہا۔ سونھارا ڈھجھی دفعہ نیل پیا تھیندے جے اگلی
 واری زور لاتے ڈھویں وچوں نکل وی گیا تاں ول کیرھا تمنن دار لگپ
 ویسے۔ بس ڈھیر پڑھ گدھس۔ ہنٹ آپٹے نال اچ لا۔ پچھلے ساوٹ چھت

ترمدی رہی ہی۔ اوں تے بنباہ سٹیں با۔ بھانویں لیپاڈ یویں با۔ ہی گالھ
سنڑی۔ نمبرداردا کراواہنٹریں تیڈے اگوں پھیراماری ویندے۔ آہداہی
شام تائیں مطالبہ نہ ڈتو وے تاں آساں سرکارکوں انکاری لکھ ڈیسوں۔
پاجھری واسطے منھاں بنڑانویں ہا پر جھارہسکلے کون؟ سچھ پوتھی کڈھیندے
تے پال سکول دے ٹرویندن۔ حرمت کوں میں آپ گھروں ہا ہر نم نکلن
ڈیندی جواہ زمانے دا کوئی اعتبار نی۔ توں اپنے کمیں اچ پوتا میں میں
منھیں تے چڑھ نم سگدی۔ لتاں کمبدین۔ تیکوں گل آگئی اے
سونھارے دا پیوآ؟ میں کچھدی آں اسپڈی جھارکون ہکلے؟“

کہیں دی جھارکون ہکلے؟ ہر کوئی آپٹاں ترلہ آپ کرے پر سونھارے دے پیوکوں اے گال سمجھنی آندی۔ ہیں
پاروں اونکوں گھلاں آوٹ پے ویندین یا جھردے منہ ڈے ویندے یا وت جھلارتے ونچ پھندے تے لوٹیاں پہہ
گڈے۔ کہیں لوٹی تے نشانی چالیندے تے ول ہیں بھال اچ پٹھار ہندے جوا ہالوٹی چوکی دیر بعد ترپے۔

ظفر لشاری

سن انوی سو اکتبر اچ سرائیکی زبان دا پہلا تے ظفر لشاری دا وی پہلا ناول ”ناز و“ چھپیا تاں علمی ادبی حلقیاں اچ ہل ہل پئے گئی۔ اسماں وی سُن پتو سے جو محراب آ لے دا ہک چھوہر اے غریب ماء پیو دا پتر، پراوں کہیں وڈیرے دی دھی نال عشق کیتے۔ ظالم سماج دگ دا رُوڑہ بن گئے۔ شودے کوں ماریا وی ڈاڈھا نہیں۔ چھو کری دے عشق اچ پاگل تے دیوانہ تھی ہک ناول لکھیس۔ ہک گالھوں تاں دل خوش تھیا جو ٹھیک ماریے نیں۔ غریب دا ہال غریباں کوں چھوڑ وڈیرے دی دھی نال عشق و نچ کیتس، پیں ڈاڈھا ہے ترس وی ڈاڈھا آیا، ارمان وی ڈاڈھا لگا جو شودے دا کیا قصور آخر دل حیندے اُتے اونچے بعد اچ پتہ لگا جو سب کوڑھا۔ ظفر کوں تاں عشق ہا مابولی دا۔ دھرتی مادا، اپنے وس وسیب تے آڑے پاڑے دا۔

ظفر لشاری ڈکھ داناں اے۔ سیانے آہدن جے تیں سونا بھٹی نہ پکے گندن نی بندا۔ ظفر خاں وی ڈکھاں دی بھٹی داہل بیٹے، دکھاری پے بلداری پے پڑے پیتے نس۔ ڈکھاں دی گہیر اچ لبھدا نہ ہا، پر رب ڈکھ چاٹالے تاں دیرنی تھیدی۔ رب کرم کماے ڈکھ ویندے تھئے۔

ظفر لشاری ست فٹا جوان اے۔ ادبی کھیڈ قد ست فٹ پیا ای ودھا چھوڑیئے ست تے ست چوڈاں، چوڈاں جن لاڈتن سرائیکی کوں چوڈی دے چن ساڈے مکھن۔ بندیاں دے خاکے تاں میں لکھیں لکھدار اہنداں پر ظفر دا خاکہ سمجھنی آندی۔ کتھوں شروع کراں۔ آکھیسوں وڈا ہوتھرا بندہ اے ایہو جیڈے ٹیٹن ادب کوں بندہ ای نی سمجھدا۔ جیا سیں نھی سمجھدا۔ تساں سمجھوتاں سمجھو میں تاں خان کوں جن سمجھداں۔ محراب آ لے اچوں سر کڈھیس بھج تے پہلا ناول لکھ ماریں۔ آؤ سٹو بھلا اینکوں ہماندی ہی۔ باغی کہیں جادانہ ہووے تاں۔ پیل تلے ہا وے ہا ساوی دے گھٹ لاوے ہاڈاڈھا مزہ آوے ہا۔ کتھ محراب آلا۔ کتھ حوراں پریاں دے قصے کتھ ادب۔ وڈی گالھ اے یار سرائیکی سرائیکی کمال کرڈتس، قوم کوں نواں دگ گھر ڈیکھا نس۔ چاچا (سفر لشاری) بھتر بیجا رل جو گن ترامن چا تپائی

ہیں۔ لوک آندن پچھدن، حیران تھیندن اکھیندن اسان نی منیندے ایہ محرابی ہون۔ محرابیاں دے تاں ایہ لکھن نی ہوندے جیڑھے انہاں کیتن۔ وُوے میاں نہ رچھ نہ گتے نہ تتر نہ ہیرے نہ ککڑ نہ دیرے۔ اُٹھدے بگن ادب دی کھیڈ پئے بگن۔ کہیں نی روکیا کہیں نی جھلیا جو میاں کیا کریندے پئے وے۔ شوق ای ڈیکھو؟ ناں لچوائے نے خاناں دا۔ ہُن نہ آندر دے رہ بگن نہ ہا ہر دے، برادری اچوں ای ختم وڈے ادیب بیٹینے وڈن۔ خیر ویندا کروانھاں پگالھیں کوں۔ ظفر سرائیکی قوم دامان سرائیکی ادب دی سُنچاٹ۔ مونڈھی ناول نگار افسانہ نگار پر کروڈ دی منڈھی کانسٹی کل کلہو کا نیگراے جینویں سوھٹا ہے۔ اُنویں سوھٹا لکھدے۔ عشق مُشک لکھے تاں دِٹیاں مُساوے جے روہی دا دَر د لکھے تاں رو رو واوے۔

گیا رول راول وچ روہی راوے
نہ یار ملدا نہ موت آوے

ظفر شیر جوان اے۔ ہا سیں آخر بلوچ جو تھیا وڈ وڈ بریاں تے نہ ویندا تاں کیندے اُتے ویندا۔ چکو بکا سوھٹا شہوزادہ پیار دے ڈا دا ونگرے وال۔ تلوار تک شیر دی اکھ پراکھ اچ نہ کوئی کڑ نہ کوئی وال۔ ڈندا ماٹک موتی۔ پو لے کنناں اچ رس گھولے، لکھے ہاں ٹھارے۔ دشمن کوں مارے۔ چیل تپلی ولا کے دار۔ ایمان دی پگالھ اے جے ظفر رن ای ہوندی ونگرے وال کھنڈا کھڑ دی ہار پھلاں دے پاکھڑ دی۔ جگ سارے کوں لجا کھڑ دی ڈٹ چا کھڑ دی ڈٹ بازاں دے تھوڈ غلابی آکھ مستانی خلق خدا دی تھیندی دیوانی چوڑا ڈیکھ چوڑی پانھ اچ۔ روز دے جھیرے فساد ہوندے۔ کئی سکدے کئی لوہندے۔ کئی سڑدے کئی ٹھردے۔ جے سرائیکی ادیبہ ہوندی تاں کوئی احمد پوری ایندے سر ہوندا۔ بعد اچ جو تھیندی او جگ پڈ ہدا۔ ظفر سرائیکی نثر کوں رت پلا جوان کیتے۔ شاباش اس ساڈے ہاں دا غوشہ اکھیں دی ٹھاڈل۔ لنگھ جو ونچوں چنی دی پگوٹھ ٹھڑو ویندے بھائل پیندے سجن آون اکھیں ٹھرن۔ لُظہ نہ بہسی۔ مول نہ راہسی، خدمت داری چاء تے پاٹی او لے گھولے ودا تھیسسی نانی پڈھڑی وانگوں۔ اتجھی رام ست۔ بھل ووے خاناں بھل۔ ول کون ڈھل کرے اسان وی ہر چوتھے ڈیکھ نہ ٹھک وئج تھیندوں۔

کوئی ادبی پروگرام تھیندا اپنا ہووے تے ظفر کول کا نڈھا مل ونچے تاں ہر حال اچ ٹھک آتھیںسی۔ جے کہیں پروگرام دا کا نڈھا نہ ہووے تے پتہ لگ ونجس جو پروگرام تھیندا اپنے تے مارکا فوٹو وی چھلیسن تاں ول اٹن کا نڈھیا بچ پوسی کنگھی شیشہ کھیسے اچ سٹی آسی آوٹ سیتی آ کھیںسی ”واہ سیں واہ تھک ہووے حیا کول کا نڈھا نہوے ڈتا“

ظفر نہ پڈھڑا نہ ٹینگر نہ لسانہ ٹھلھانہ تکھانہ ڈھلا۔ کیا تھی پیا جے ایم۔ اے، ایم ایڈھے، ہے تاں لگو نڑاں ماسٹر۔ کئی سوٹھی شے ڈیکھ گھنے ٹھڈے ساہ بھریندے۔ پڈ پڈ ویندے ہس زبان دی جس گھندے پٹھا۔ سوٹھیاں کول ڈیہدے ول اسمان دو ڈیہدے۔ حسن پرست اے مفاد پرست کائنی۔ لفٹ ملے نہ ملے صدقے صدقے پٹھا تھیںسی۔ جے پچھو خان سیں ایہ کیا ولدی ڈلیسی۔

ہے حسن پرستی گھات اس اڈی

”وئے حاجی صاحب! نہ کیتیاں کرا پیے خوں دیاں۔ توں ای کچھ دیں۔ نتیاں چھانواں“ کیا چھو ائم بگیز وات آگیاں، تو باں، تو باں، ہر آئے گئے نال جاٹ سچاٹ کرو لسی۔

سیں ایہ ساڈا جگری یار اے نتیاں چھانواں دامعاون اعلیٰ حاجی صاحب اے ڈاہ حج پڑھیے نس۔

ڈسو بندہ کیا کرے۔ کیتے مرے۔ دل آہدے پڈ مرتبے پر پائی دے بغیر پڈ مرٹ اوکھا کم ہے۔ اوں تاں ہر سچن نال مجتھس۔ پر جہانگیر مخلص نال ڈاڈھا اُنس تے پیارھس۔ ڈیہدیں کھیواتھی ویسی ”وئے مخلص آساڈا کم نہ کیتو۔ اللہ پچھسی آ فقیر دی دعا ای“ سمجھنی آندی مخلص بگیز دی کول کہاں کم پچھس گئے خان دا، نہ میں پچھداں نہ خان ڈسیندے۔ گند راتاں کائنی پر دل دا حال ای نی ڈیندا۔ دلاں دے بھیت ان گھڑے راز خدا چاٹے۔

ظفر انگلیں دے ڈوڈیاں کول قلم بٹائے تے جگر دی رت کول مس بٹاتے دل دے کورے کاغذ تے لکھیسے تے دل نال لکھیسے۔ ڈیہ نہ لکھیسے، رات لکھیسے۔ سویر لکھیسے شام لکھیسے پر ہن گھوڑے کھڑ بگن۔ ٹھینڈھی ٹھڑ گئی اے چیتا جاہ تے آگے۔ ہن تاں سال سپالی لکھدے۔ خیر چیز ہا تیر مارٹا ہس مار گھدس۔ مٹھا ما کھی وانگوں مجال کہیں دی گھٹکی کرے۔ کیا نکا کیا وڈا۔ سب دا غلام۔ گلہ گوتاں اصولوں کائنی اسان ڈٹھے ڈھیر ادیب شاعر اپنے علاوہ کہیں کول کھنیدے وی

نہیں تھنز میں تھوں نی لگوں ڈیندے پزفر ظفر اے مجال کہیں نال گھٹ ودھ الاوے۔ سرچٹا تھیوٹا پئے بگس۔ ہال
 ولھیٹ گئے نس، ولھیٹ بگس ڈکھ پالیس دی روزی دا۔ آچکل بابا کماندا پئے نوٹ ھن نوٹ۔ ڈاڈھا رڈھارا ہندے کیا
 کرے پیٹ ای تاں پاٹے۔ نکلے نکلے ہالاں داسا تھ ہس ”فکرے اندیشے بھلا پئے ماس کھاندے، چنگی بھلی نوکری
 ھس۔ سرکار دانو کر اے۔ بھر جائی ساڈی وی اُستانی اے بخنیں آلی، پر پوری نی پوندی۔ مو اکھڑے لکھواوٹا آلے
 آچکل خان دے سرھن۔ تیلی کون جو تھنباٹا ڈیندے ول کون ایندا حق رکھے۔ زری مہانگڑ ہے سٹیے پنجہ روپیہ صفحہ
 لائی ٹھیے۔ پیسے چائی آو جینویں حکم کر یسواو توں ڈوں اکھروا فر لکھسی۔ بندے بندے کون سنچاٹ گھنسی۔ متھا ڈیکھ
 تے نکالیندے۔ اُولکھدے جو اگلہ بندہ اپٹے آپ کون ادیب سمجھن پئے ویندے۔ نثر نگار اے پر مو اکھڑے شاعر اں
 دے لکھدے۔ مارکا وی تاڑی کھرن ایہو اے وُوے پکڑیں وُوے نہ بھجٹن ڈیویں نہ ونجٹن ڈیویں۔ دُھر دے
 چندرے۔ بھاڑ دے تل تے حقے دے نل وی کتاباں چھپواوٹا سانگے بھجڈے وِڈن۔ شرط اے ہے جو مو اکھڑا ظفر
 لشاری لکھے۔ سفارشاں گولیندے وِڈن حالانکہ کوئی لوڑ کانتی سفارش دی۔ پہلے آو پہلے لکھواو۔ کھیسے کون ہو الو او تے
 کم کرواؤ۔ کہیں میٹر تے منت۔ اوچاٹیں سرانیکسی ادب اچ تاں ودھارا تھیندا پئے۔ چار آنے وی آندے پن۔
 ہالاں دا خرچ نہال نکلد ائے، نام داری اُتراچ۔ واہ خان واہ حیاتی ہووی۔

سرائیکی وسیب وچ انسان دوستی

اہدن انسان سماجی جانور اے، جیویں زناور تے پکھی پرندے کلہے نی رہ سگدے، ایویں انسان وی کلہائی رہ سگدا۔ اوکوں حیاتی گزارا کیتے ڈھیر ساریاں شنیں دی لوڑ ہوندی اے۔ وسیب وچ رل مل کے، پیار محبت نال رہن وچ ای انسان دی بقا ہے۔ چہڑھے وسیب وچ پیار، محبت اتے خلوص ہووے، اوہوا پگوں تے ودھدے۔ اتے جتھاں ایہہ شنیں گھٹ و نجن یا سروں مک و نجن او معاشرے وی جلدی مک ویندن۔ مدعا کیا وسیب اپٹیت بھرا بھر پی اتے ونڈا ولھا داڈ و جھاناں ہے۔ ہزاراں سالوں پرانی تہذیب رکھن آ لے سرائیکی وسیب دے بھر تھئے ہوئے شہراں توں ملن آلیاں نشانیاں ایں خطے دے مزاج اتے ورتارے دا ڈس ڈیندین۔ اتھوں جنگی ہتھیاراں دی جاء تے پالاں دے کھڈا وٹیں، پکی مٹی دیاں مورتیاں اتے بے فن پاریاں دا ملن ایہہ گالھ نشا بر کریندے جو اتھوں دے لوک امن پسند تے ہر کہیں دی خیر منگن آ لے ہن۔ انہاں دے مزاج وچ ڈڈھپ اتے چڑھ ماری اصلوں کائناں ہئی۔ تاریخ ڈسیندی ہے جو ایں وسوں توں کڈاھیں کوئی لشکر نکل کے کہیں خطے یا ملک تے حملہ آور نی تھیا، بھل اتھوں دے لوکاں ہمیشہ اپنی دھرتی تے رہ کے اپناں دفاع کیتے۔ اے ہک اتجھاں رویہ ہے چہڑھا اتھوں دے لوکاں دے ادب اتے شاعری وچ وی اُبھر کر ایں سامنے آندے۔ اجو کے عہد دے شاعر رفعت عباس آہدن:

تساں چہڑھے گھوڑیاں تے چڑھ گھن تلواراں آئے
اساں انہاں گھوڑیاں کوں کھڑ ناچ سکھایا ہسے

ایں وسیب اچ روز ڈیہاڑی ورتچن آ لے الابل کھاٹ اتے قصے کہانیاں انسان دوستی دا پتہ ڈیندن۔ ڈو جھیاں کوں ”سین“، ”مٹھو“، ”ابا“، ”اماں“، ”سوہٹاں“ تے ”جند جیویں“ کر کے سڈن وسوں دا او مٹھاچ ہے جیڑھا بے اختیار زبان تے آندے۔ ایں آکھو ایں وسوں دی زبان ہر کہیں دی خیر تے چنگائی دا اتم درشن ڈیندی ہے۔ جیویں جو ایں دھرتی دی ہک سو جھل دُعا ہے:

”جتھ پیر ہووی اُتھ خیر ہووی“

سرائیکی وسوں دی سماجی وٹت گواہ ہے جو اتھوں دے لوک ہک پئے نال گنڈھج کے رہندن، اچٹی روز
 ڈیہاڑی دے کماں کاراں وچ ہک پئے دے ہانھ بیل تھیدن تے اپنے آڑے پاڑے اتے وس وسیب دی خیر خبر
 رکھیدن۔ سانجھے ویڑھے، ونگار، میلے ٹھیلے، کھپڈ تماشے، شادی پر نے، موت فوت اتے ڈو جھیاں رسماں ریتاں رل
 مل وسن دی ریت کول طاہر کریندین۔ ایویں اکھیب جے جو لوکاں دی ماں بولی وچ دی محبت، اپٹیت اتے نرمی موجود
 ہے۔ وڈے چھوٹے دالا لحاظ، بزرگاں کول نو کے ملن، دھیاں بھینٹیں دا آدر کرک، ہک ڈو جھے کول امب، پنڈتے
 پیاں وتر ساکھ دیاں سوکھڑیاں بھجواوٹ، آندے بندے کول ”ست بسم اللہ“ تے ویندے کول ”خیر نال“ یا ”اللہ دی
 امان ہووی“ آکھن دل دی اوچھاں ہے جیڑھی منہ تے پوندی ہے۔

سرائیکی وسوں دی انسان دوستی دا ہک وڈا ثبوت اے وی ہے جو جیویں ای اتھاں اسلام دا سوجھل سنیہا پجیا،
 اتھوں دے لوکاں کھلے دل نال اوکوں قبول کیتا۔ اللہ دے آخری پیغمبر حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ دے فرمان دا مفہوم ہے ”
 جو کوئی بندہ اوں ویلے تیں سچا مسلمان نی تھی سگد اچڑاں تیں اوندے ہتھ اتے زبان کنوں بے مسلمان محفوظ نہ تھی
 وچن“۔ اتھوں دے لوکاں ایں مبارک حدیث کول اچٹی حیاتی دے ورتاریاں وچوں سچ کر ڈکھایا۔ ایویں سرائیکی
 وسیب وچ مرثیہ گوئی دی ہک قدیمی روایت نظر دی ہے اتے مرثیہ گوئی دے ودھارے پچھوں اے گالھ نتر دی ہے جو
 ہک انسان دوست تے درد مند ہی کہیں مظلوم دے درد کول سمجھ سگدے۔ ایں وسوں دا پٹا سٹھپ ہے جو مسلماناں توں
 علاوہ اتھاں رہوٹا آ لے ڈو جھے مذاہب دے لوکاں وی مرثیہ تے نوحہ لکھ کے اچٹی انسان دوستی دا ثبوت ڈتا۔

سرائیکی وسیب اولیاء تے صوفیائے کرام دی من بھاوٹی جاء رہی ہے۔ ملتان تے اوچ جہیں ڈو وڈے
 روحانی تے علمی مرکز ہیں دھرتی تے موجود ہن۔ اتھوں دے بزرگاں ہمیشہ توحید، عشق رسول، تصوف، انسان دوستی تے
 امن پسندی دا درس ڈتا تے اپنے کردار اخلاق تے ورت ورتارے دے مٹھاچ نال لوکاں دے دلاں وچ محبت دے
 ڈیوے با لیے۔ اچ وی انہاں دا فیض جاری ہے۔ انہاں بزرگاں اپٹیاں دل چھیکویاں گالھیں اتے سوہنے کلام نال
 چنگائی کول اگونہاں کیتا۔ اشلوک، گنعان شریف، دوہے، ابیات تے سی حرفی جیہاں صفاں انہاں دے اظہار دا پُر

اثر ذریعہ ہن۔ پر کافی وچ عشق تے وحدۃ الوجود دی اودنیا آباد تھی گئی اے؛ جیئیں پورے جگ جہان کوں سوچھل کیتے۔
 حضرت بابا فرید گنج شکر، حضرت سلطان باہو، حضرت شاہ حسین، حضرت بابا بلھے شاہ، حضرت سچل سرمست، حضرت علی
 حیدر ملتانئی تے حضرت خواجہ غلام فرید توں گھن کراہیں اجو کے عہد تک ہر صوفی شاعر اپنے کلام دے ذریعے بھرا بھر پی
 مذہبی رواداری عدم تشدد تے انسان دوستی داسنیہاڑ تے۔ حضرت خواجہ غلام فرید فرمیدن:

اکھیں دے وچ کتر نہ ماوے سارے سچن سماندے

سرائیکی وسیب واسیاں اہٹی انسان دوستی دا ہک بیا اظہار اوں ویلے وی کیتا چڈاں 1947ء وچ لکھیاں
 مہاجریں خطے آلے پاسے ہجرت کر کے آئے انہاں کھلے دل تے کھلیاں ہانہیں نال اپنے بھراواں کوں جی آیاں کوں
 آکھ تے انصارِ مدینہ دی یاد تازہ کر ڈتی۔ ایویں 1971ء وچ بنگلہ دیش کنوں آنوٹ آ لے بہاریاں کوں وی اپنے
 وسیب دے نال نال اپنے دل وچ وی جا ڈتی۔ تاریخ گواہ ہے جو چوڑاں وی ساڈے پیارے وطن پاکستان تے کوئی
 اوکھا ویلایا آسمانی آفت آئی اے، اتھوں دے لوکاں ودھ چڑھ کے اپنے بھراواں دی مدد کیتی اے۔ بھوئیں امب ہو
 وے یا چھل، ہر مشکل ویلے سرائیکی وسیب واسی اپنے بے وسے اتے بے پاوڑے لوکاں دے ہانہہ بیل تھنن۔ مدعا کیا،
 ایں ملک وچ امن تے محبت دے ودھارے کیتے سرائیکی وسیب ہمیشہ اپٹاں بھراواں کردار ادا کیتے تے وسیب واسیاں دا
 اے ورت ورتارا ایں سوہٹی دھرتی کوں بیا وی مضبوط کر لسی۔ اساں سارے ہک مٹھ تھیسوں تے جگ جہان وچ
 ساڈے ملک داناں ہوسی۔ (انشا اللہ)

مشقی سوالات

سوال نمبر ۱۔ انسان کون کیا آکھیا ویندے؟

۲۔ سرانیکئی وسیب دے بھڑتھے شہراں وچوں کیا ملیے؟

۳۔ بزرگان دین کیڑھی شے دادرس ڈتا؟

۴۔ کافی دے موضوعات کیا ہن؟

۵۔ صوفی شاعران اپنے کلام دے ذریعے کیڑھی شے دادرس ڈتے؟

۶۔ 1947ء ویلے سرانیکئی وسیب واسیاں کیندی یادتازہ کرڈتی؟

۷۔ 1971ء وچ کتھوں بہاری ہجرت کر کے سرانیکئی وسیب وچ آئے؟

۸۔ اکھیں دے وچ کتر نہ ماوے۔۔۔۔۔ سارے سچن سماندے، کیندا شعر ہے؟

سوال نمبر ۲۔ الفاظ دے اُلٹ لکھو۔

پرائی، اوکھا، اسمان، آخری، سچ

سوال نمبر ۳۔ تلے ڈتے ہوئے لفظاں دے معنی لکھو۔

نتر کے، سنیہا، سوجھل، سانچھے، نشابر، اچو کے، چڑھ مار، سُوکھڑی

سوال نمبر ۴۔ جملیاں وچ استعمال کرو۔

چڑھ ماری، گنڈھچھن، رسماں ریتاں، وسیب، ورتارے

سوال نمبر ۵۔ واحد جمع لکھو۔

مورتی، لوک، شہراں، سانجھا، بزرگاں

رول گابا

اساں فوٹو چھکیندے رُردے جیر ہلے وستی سونی دے ولویں پھیرویں راہویں کنوں نکل کے نہر آلی سڑک تے اُن چڑھیو سے تاں دیگر دا ویلھا ہا۔ شام ڈاڈھی سانولی، سلوٹی تے من بھانوٹی تھئی کھڑی ہئی۔ کئی خابویاں جھتیاں خُشیاں ہن۔ کئی وکھری جھنیں چس ہئی اُن سو نہی جھنیں مستی۔۔۔۔۔!!!

لئی ہار لوتوں ولدے پے ہن، کتھانیں گنڈھے پے پدھیدے ہن، ایڈوں راہی موٹر سائیکل کوں چاتی پئی پیا ہا۔ ہک دفعہ پتہ ایہو لگا چک عباس دے چوک توں پے ٹپدے ہن تے اگلی سڑک ساکوں مومبارک دو نیندی ہے۔ سکولی چھوہریں سکولی نہیں بھل کالجی چھوہریں ٹولیاں بٹا بٹا سڑک تے ویندیاں پن۔ شنیت یارہویں بارہویں پڑھدیاں ہوسن۔ امتحانیں دا موسم ہاڈو جھے ویلھے دا پرچہ ڈے کے پیاں آندیاں ہن۔ میڈی دل آہدی ہئی بس کئی لحظہ ہووے تے میں مومبارک ہونواں۔ ہک دفعہ اچن چیت ہوں اُچے ٹپے تے ٹپے ہوئے کچے کچے گھر نظرٹا پے گئے میڈے کتے اے اینویں ثابت تھے جینویں ڈھنڈا اچ کھڑے بندے کیتے روہ تے بھانمکدی پئی ہووے۔ ہزاراں سال پُرانا مومبارک راہیں ترنخ دے پچھوگ اچ حالی تائیں کئی کئی ترنخی کال کم از کم میڈے ذاتی مطالعے تائیں نہیں آئی تھی سگدے ترنخ لکھن پڑھن آ لے لوکیں کوں ایند بارے سبھ علم ہووے پیا۔ بہا و پور گزنیٹر دے مطابق مَوَاج موجود قلعہ رائے ساہسی ڈو جھے بٹوایا ہا۔

اساں شاہروچ پوادھی پاسوں پیٹھے تے ساڈی دید ہک چٹے رنگ دی علامہ اقبال دی قبرنال ملدی عمارت تے وُج پئی، اساں بریک لائی۔ باہر تھئی لگنیل ہئی جیندے تے لکھنیل ہا (مولوی لطف علی دی قبرجیں سرائیکی ادب دی شاہکار منٹوی لکھی)۔ لطف علی دی منٹوی لوکیں وچ اتلا مقبول تھئی جو اینکوں یاد کر کے سٹا نوٹ بایں کوں ایندے اثر پاروں نہ پڑھن ڈیندے ہن۔ مشہور ہا جو چیز ہا اینکوں پورا پڑھ گھنسی اور پاپگل تھی ویسی۔ اینویں پیاں وی کئی وڈیاں وڈیاں گالھیں مشہور تھیاں۔ ایندے بعد اساں ابوالفضل فتح صیب دی دی درگاہ تے حاضری ڈتی۔ اے درگاہ وی مغل

شاہ دے غستان وچ ہے اُتھاں وی فاتحہ ڈے دُعائیں منگ فوٹو چھک، منودے اُوں کئی صدیاں پُر اُٹے قلعے آلے
 پُے دو منہ کیتا جتھاں ہُن قلعے دے یادگار یا ایہو پُے آپ ہے یا کتھا ہیں مکدیاں بھر دیاں کندھیں دے کجھ ٹوٹے۔
 باقی پُے دے اُتے ہُن آبادی سوڑیں سوپ بگلیاں آلے چھوٹے چھوٹے کچے گھر۔ میکوں ایں پُے تے سارا شاہراں
 وے ڈسدا پئے جیونیں چھوٹے چھوٹے لاسنی ریت تے نلکے نلکے گھر بٹیندے ہاسے۔ ترائے پاسوں شاہر تے پُے دی
 چوتھی پاسوں واند امیں دے باغ ان، رڑھ دے آٹھیے ہن بے تائیں دید پئی ونچے ادائیں پر میں اتجھے ویلھے اتھاں
 کھڑکے اے باغ، اے اٹھیے نھی ڈیہدا، میڈی دیدتاں کتھا ہیں گھر سواریں کوں پئی ڈیہدی ہے۔ جنھیں دے ہتھ
 تلواریں ہن، کئی دھاڑل، کئی ماروا گوں پچھوں منوتے چڑھائی کیتی پئین۔ منوجینویں میڈے سامنے ٹیندا اپیا ہووے،
 جینویں میں منودا ہک پنھر پتر، اے سبھ آپٹیں اکھیں نال ڈیہدا کھڑا ہونواں پر کر کجھ نہ سگدا ہونواں۔

ایں پُے تے وی ڈوچار درگا ہیں ہن جیندے چوکا ندھے اپٹیں چھتوں سودھے مک مٹ گئین پر قبراں
 سلامت ہن۔ جیندے وچ ہک اہم قبر سنیں شیخ حمید الدین دی ہے۔ حمید الدین او حاکم ہے جنیں ابراہیم بن ادھم دے
 بعد تخت تے بخت کوں چھوڑ کے فقیری اچ حیاتی گزاری۔ شیخ حمید الدین کچھ مکران دا بادشاہ ہا۔ ہک دہہوار کتھاؤں
 سیل توں محل واپس ولیاتا ہک ہانی کوں کہیں غلطی راہیں سزادی گئیس، ڈرکوں اُوں ہانی دے مونہہ تے کئی اتجھے
 لوظ آئے جنہیں بادشاہ دی دنیا وٹاتے رکھ ڈتی۔ اُوں ویلھے بادشاہی محل تے تخت کوں چھوڑ کے جوان درویش بن
 گیا۔ اے کئی 1224ء دی گال اے۔ 21 سال دی بادشاہی کوں لت مریندارو حانی باطنی تے ظاہری علم دی تس
 لہاؤں کیے ساری دنیا پھر یا پر آپٹے نانا حضرت سید احمد توختہ، حضرت شہاب الدین سہروردی تے حضرت بہاء الدین
 زکریا ملتانی جھیں بزرگ ریں کنوں خاص فیض گھدا۔ شیخ حمید الدین 1203ء وچ کچھ مکران دا چوتھا بادشاہ بٹیا ہا۔ انھیں
 دے پھٹے دا سال 1175ء ہے۔ حمید الدین دے وڈ وڈ ریں دانسب عرب دے مشہور قبیلے بنو ہاشم نال رلدے۔ بنو
 امیہ نال جھیڑے پاروں انھیں دے بزرگ اُتھوں لڈ کے بغداد، دے بعد ہک علاقے جبل ہنکار وچ وسیے تے کجھ مد
 بعد انہیں دے وچوں ہک بندہ کچھ مکران آن و سیا۔ اُتھوں دے بلوچ قبیلے اُوں ویلھے دے اُپٹے حاکم کنوں کک ہن

انھیں رل کے ایس جوان کو اپنا نواں حاکم بنا ڈتا۔ حمید الدین 161 سال دی حیاتی وچ 19 اکتوبر 1336ء کو ایس جہان توں لڈ پگئے۔

میں دل وچ سوچیم ملخ ماہی دا کتلا وڈ اتے ان کھٹ ہے۔ کیجھا سو ہٹا تے رمزیں بھریا ہے۔ چلو اے وی میڈی خوش نصیبی انھیں کھوٹے پہریں تھولا ہوں تاں میں ڈیکھ پھر گھدے۔ میں اے سوچیندا منو دیاں پگلیں وچ پھر دا ڈاڑی کچھ، کیمرہ ہتھ، فوٹو چھیکند اوینداں پگلیاں، گند، اروڑیاں سبھ اونویں دا اونویں ہے جینویں میڈی اچٹی وستی وچ۔ ہر کئی میکوں اُپر نال ڈیہدا پئے۔ میکوں اینویں لگدے جینویں میں کئی استجھا زناور ہاں جیہا اچٹی چھیڑ کنوں نکھڑیا جنگل وچ کھوادے تھیا۔ قلعے دے ایس پے تے چڑھن کیتے ترائے پاسوں پاوڑیں آ لے راہ بٹائے پگین۔ ایس پے دے اُتلے ٹوس تے کھڑ کے ٹساں پٹھلے لوکیں دے گھریں کوں ڈیکھ سگدے ہاؤ جیکر ٹشکری تے روہو دے تاں۔ انھیں وچ اتھا ہیں کھڑ کے جھاتی وی پاسگدے ہاؤ۔ میں وی کجھ گھریں وچ جھاتی اینویں ٹشکری بطور پاتی۔

اتھوں پھر ہنڈھ کے راہی اپٹے سانڈھو دی جاہ تے گھن پگیا۔ اے اتھوں دے گدی نشین (سینیں ابوالفتح دی گدی دے) ہن۔ راہی دے سانڈھو دا ناں شمس گیلانی ہے۔ ایس جوان دے ناں کنوں میں پہلے دا سونہاں ہم پیا پر اینکوں ملن دا سوب کڈا ہیں نہ تھیا ہا۔ اچ مل گھد وے۔ جوان کوں آکھيو سے مُرشد سا کوں دُعائیں ڈیسوول خاص کر آکھ کے تے دعا منگوائی تے اوندے ہتھیں کوں بوسہ ڈتا۔ اوندی دعا وچوں سا کوں کڈا ہیں کشتے ملے بھانویں نہ ملے البتہ اوندی جاہ تے سا کوں بوتلاں ضرور ملیاں۔ اوشاعری دا شوق وی فرمیندے ہن۔ اچٹی چھپیل کتاب دا ہک نسخہ وی میکوں دان کیتوئیں۔ راہی ڈاڈھا پریشان ہوے جو کئی جاہ وی چنگی طرانویں پھر کے نہ ڈیکھ سگو سے۔ سبھ کہیں دے اپٹے مسئلے، اپٹے جوئے ہن۔

اساں منو دے شاہراچوں نکھتے تاں بجھ پیلا پیلا، رتا رتا پیا نظرے۔ ایندا مطلب ہوندے ڈیہنہ ہن دے نیڑے ہے۔ سڑک تے وڈیاں کوہتریاں ٹنڈڑیاں ہن۔ اکھیں وچ اینویں آندیا پین جینویں سوہمی پل وچ چدھا۔ استجھے حال سکوڑتے ہا ہونڈ زہر لگے۔ ٹنڈڑیں دی ایس یلغار وچ راہی دے موبائل دی ٹلی وچی سٹنٹ دے بعد پتہ لگا

اوپے فجر کے مہمان ہن شودے حالی بھالے وچ بیٹھن جنہیں کوں اساں فون تے ہک گھنٹے وچ ول آنوٹ دا آکھیا ہا۔
ہُن اُنہیں کوں راہی 15 منٹ اچ پُچھن دی درائی ڈتی نال پک دا پائی اے ڈتس یار میڈا کیا قصور اے۔ مہمان نال
پھسیا وڈا ہم۔ نماشاں داسرئی اندھارا ہو لیں ہو لیں چودھارا اینویں دگھر دا پے جینویں نکلے نکلے مشوم ہال بھونیں تے
پہوں درگھی کالی شال پے وچھیندے ہونون۔ پکھی، پہاروں، انسان ہر گئی اپنے اپنے ٹکاٹے دا پہال نال منڈا پے۔
سڑک دے ڈوہیں پاسوں و سوں آندی ہے۔ ہک پاسوں واہی رحیم ہے ریت دے ٹپیں تے جھوکویں گھر، ہئی پاسوں
بابا غریب شاہ۔ ڈوہیں و تیں دوایں سڑک کنوں سلھیں نال بدھا ہو یاراہ ویندے اتے سلھیں دا بٹیا اے راہ اینویں
بٹھا بھرٹیا ہے جینویں سارا سرائیکی وسیب میں چا کر سگدا ہم۔ چا پھر سگدا ہم۔ ہا سڑ سگدا ہم ڈکھ سگدا ہم، جھکدا
ہم۔ انھاہیں خیالیں تے سرائی سانولے اندھارے نال اساں رحیم یار دے شاہرو وچ پیٹھے۔ راہی پہلے سدھا اٹھاہیں
گیا جتھ یاریں نال درائی متھی ہاسی۔ اے گئی کمپیوٹر دی ہٹی ہٹی۔ اُنھیں نال خیرخش کر کے چاہ دادور چلیا پراساں ایں
نعمت توں وانجے رہ گے جو سے کیوں جو میں چاہ وی یاریں دے نال کڈاہیں کڈاہیں ٹشکری کریندیں ہوئیں پینداں۔
چاہ پیوٹ دے بعد راہی اپنے مہمانیں کوں آکھیا تَساں اٹھاہیں ہا ہو میں ایں جوان کوں چُجا کے ول حاضر تھینداں۔
راہی میکوں اُستاد دی دکان تے چھوڑیا۔ اُستاد دے چھوہریں نال گپ شپ تھئی۔ کچھو نے اُج کتھوں کتھوں دادورہ
تھئے۔ میں آکھے راہی صیب زندہ باد اُچ اُنہیں دے محابو ڈاڑھی چنگی تے چسولی سیر تھئی۔ اٹھاہیں ہک ویلھے کامریڈ
حیدر چغتائی آگیا اوندے نال ڈوترائے ڈوتھو اریں دی سونہہ سچا ہٹی ہٹی لگی۔ ایں ہٹ نچ دے بعد حیدر تاں
ویندا تھیا تے اساں فقیر عذاب تے پے گے جو سے۔ تھیا ایں جو حیدر دے و نچن دے بعد اٹھاہیں دکان تے ڈو بندے
آئے، ہک نینگر ڈاڑھی مچھاں چٹ پیکے سَن دا اُنھیں میکوں سامنے آلی کرسی تے پٹھا ڈکھ کے کچھا کامریڈ حیدر
چغتائی تاں اٹھاں کائینی آیا۔ میں اینویں ہا سے وچ کھلدیں آکھیا سئیں آیاتاں کائینی آہدے ہا و تاں اُنہیں کوں سڈ
آندے ہیں۔ میڈا اے آکھن ہا کلین شینو چھو کر اکوڑتج گیا۔ خیر میں و ت وی اوندی گال کوں نہ کھنیا اتے ولدا
کھلدیں ایہو آکھیا ادا سر وں کھنڈ کھادی و داہانویں۔ اُو و ت تاں کوڑتج گیا تے آکھیں ”تو میرے ساتھ اُردو میں

بات کر میں تجھے دیکھتا ہوں، او پہلے وی الینڈ امیڈے نال اُردو کھڑا ہا۔ میں اونویں ہا سے وچ ولا آکھیا اُگیں تاں تُوں نہ ڈیہدا ہا نوں۔ بس ایڈ وایہہ لوظ میڈے تھوڈیں توں تھڑکیا نہیں، اوجیر ہا کپکے سن دا جوان ایں نینگر نال ہا او میکوں پے نہیں گیا۔ پہلے تاں میں اوندی کاوڑ کوں وی اینویں ہا سے وچ ٹالٹ دی کوشش کیتی پر جوان ودھدا گیا۔ اُنت مندیں کڈھٹ تے آ گیا۔ اخیر جتلا گال وی ہووے بندے دی برداش دی وی کئی حد ہوندی ہے۔ انسانی ظرف دا کئی تاثر پیٹا ہوندے۔ میں فرشتہ تاں نہ ہا می اے سبھ کینویں سہہ وچاں ہا۔ میں پہلی دفعہ کوڑن جتھی تے جوان کوں آکھیم ہک تاں ولا سخن نہ پیاں کڈھیں پیا اُپٹی کاوڑ کوں جھل تے سانجھ کے رکھ حالی ڈیہر جاہیں تے تیڈے کیمیں آوسی، میں تیڈے جوان کوں آکھیا کیا ہے؟ توں جو اتلا شنگ پیا تھیندیں۔ پر جوان دا بو حال دل تاں میڈا ڈاڈھا پٹھا آہدا ہا جو ایندے نال ڈوہتھ کرگھناں پر چکراں ہا اُستاد اعجاز دی عزت دا خیال، اوندی دکان تے ول اوندے چاٹن آلیں نال بھڑاند بس فقیر کوں ایہہ نتھ مار گئی نہ تاں اُگیں وی سفریں تے اتنجھیں کئی گالھیں کوں بھڑاند تاں پچائی ودا ہم کھلے کھانوٹ مارن فقیر کیتے کئی مسئلہ نہ ہا پر اُستاد دی عزت فقیر کیتے ہوں وڈا سوال ہا۔ شہیت ایں گال پاروں تکرری بے عزتی سہہ سگہم۔ صاف ظاہر اے ٹساں تاں آکھسو۔۔۔ میکوں اُپٹی بے عزتی کولوں ودھار مان ایں گال دا ہے جو اُستاد، دے پتریں ندیم تے نوید جیرھے اوں ویلھے موقعے تے ہن اُنھیں اوں پائے خان کوں اتلاں وی نہ چا آکھیا ووے بندہ رب دا توں اے چایا کریندیں۔ اے ساڈا ممہان ہے تیکوں شرم نہیں آندی۔ چنگاں لُحظ اُتھاہیں دل وچ جگھ میں سوچیا اُچ سارا ڈوہنوار جو چنگا گزریے رات تاں خراب تھیوٹی ہی۔ دکان توں کٹھے گھر گپو سے بے عزتی پاروں مسخ مکروہ ہا، ٹکرتے وی جس دا رُونہ ڈتا۔ اُستاد دے پتریں ہٹی تے اونکوں تاں کجھ نہ آکھیا پر گھر آکے میں کنوں روایتی معذرت کیتی، میں کیا آکھٹاں ہا، کیا کرنا ہا؟ رات ہی خیر دی گزری گئی اچھی فجر میں بھنگ (بھونگ شریف) کیتے چوتہ کسیم۔

مشقی سوالات

- ۱- درج ذیل سوالات دے چھوٹے جواب ڈیو۔
- ۱- رول گابے وچ پاندھی رحیم یارخان دے کیڑھے معروف علاقے داسفر کیتا؟
  - ۲- منومبارک وچ علامہ اقبال دی قبر نال ملدی جلدی قبر کیندی ہئی؟
  - ۳- بہاول پور گزٹ پیئر دے مطابق منومبارک اچ موجود قلعہ کنیں بٹوایا ہا؟
  - ۴- حمید الدین حاکم کڈاں فوت تھئے؟
  - ۵- رول گابے دے پاندھی دارحیم یارخان وچ کیندی دکان تے اٹھن بہوٹ ہا؟
- سوال نمبر 2- مشکل لفظاں دے معنی لکھو
- لئی ہار ، اچن چیت ، پچھوگ ، پوادھی ، دھاڑل ، ٹلی
- سوال نمبر 3- تلے ڈے پیریاں دی آگڑ پچھو دے حوالے نال تشریح کرو
- ۱- لئی ہار لوتوں-----پرچہ ڈے کے پیاں آندیا ہن
  - ۲- میں دل وچ سوچیم-----میڈی اچٹی وستی وچ۔

من دا کھوٹ

شہاب کالج دا ہک ذہین طالب علم ہا۔ اوندی ذہانت صرف تعلیم دی ای نہ ہی بلکہ اوکالج دے ہر میدان وچ آؤل آنوٹ دا عادی وی ہئی۔ اونکوں خدا دا صلاحیت ملی ہوئی ہئی۔ او ہر کم کوں پہوں جلدی سمجھ گھندا ہئی۔ او استادیں تے سنگتیں وچ چچکا جٹیا ویندا ہا۔ شہاب دا تعلق ہک متوسط طبقے نال ہئی جتھاں کئی خواہشاں پوریاں تھیندن تے کئی کوں حسرت دے ڈپے وچ بند کر کے اُمید دا تالا لاڈ یویندے۔ جیکر وقت گزرے دے نال نال ایہ حسرتاں مک و نجن تاں ٹھیک ورنہ ایہ انسان دی زندگی دا ناسور بنی ویندین۔

کڈھائیں ایہ خواہشاں تے اپڈوں اوڈوں دا ماحول انسان کوڈ وھیں وچ تقسیم کر ڈیندے۔ جینویں زمین دا جیڑھا حصہ بچھ دے سامٹے ہووے اور روشن ہوندے اتے جیڑھا ہئی پاسو ہووے او سیاہ نظر آندے۔ اینویں بندے دا وسیب اوندے کیتے بچھ بنی ویندے جیڑھے وسیب وچ اورا ہندا ہووے اوندی شخصیت تے ایندا عکس ہوندے۔ ماحول روشن ہووے تاں بندے دی شخصیت نکھر ویندی اے۔ گھٹیا ہووے تاں پہوں ساریاں صلاحیتاں پچھوں تے لکپیاں ویندن۔ کجھ لوگ تاں ایں شے دی سمجھ رکھیندن جو انہیں نال کیا تھیندا پئے۔ جیڑھے حال وچ راہون مست تے خوش راہندن، اتجھے لوگ اپنی زندگی وٹانوں دے آرزو مند کائنی ہوندے نہ او کہیں شے کوں گھنڈ کیتے کوشش کریندن۔ قسمت دی پاسوڈ تے ہوئے موقع وی ضائع کر ڈیندن۔

شہاب اتجھی اچی فکر تے سوچ رکھن آلا کائناں ہئی پر ہک خوبی اونکوں ترقی دے پہاڑ دی سر کر واسگدی ہئی۔ اوکئی موقع ضائع نہ کریندا ہا۔ خاص کر جیڑھے کم وچ اوند اکوئی فائدہ ہووے ہا۔ ہیں ڳالھوں اوں کالج وچ اپٹا ہک خاص مقام ہٹا گھدا ہئی۔ اوندے سینکے اوندے نال سنگت تیں فخر محسوس کریندے ہن ہر کہیں دی مشکل حل کرن، ہر کہیں دے کم آنوٹ کیتے ہر ویلے تیار راہندا ہئی۔ اوں ویلے یاری اوند ایمان ہئی تے رشتیں دی خوب سچاں رکھیندا ہئی۔ کہیں کہیں ویلے او آپ وی اپٹی ایں خصوصیت دی وجہ نال اکڑتج ویندا ہئی۔ زندگی دی خوبصورتی اوندے خیال

وچ سوہنے جذبیں نال عبارت ہئی۔ بے لوٹ تے بے غرض امداد اوندی فطرت وچ شامل ہئی۔ کالج دے بعد اوسارا وقت فارغ ہوندا ہئی۔ مصروفیت دے بغیر او آپ کو بیکار سمجھدا ہئی۔ وقت گزاری کیتے اودوستیں، رشتہ داریں اتے ہمسائیں دے کم آندا ہا۔ اوں اپٹے ارد گرد ہک چنگائی تے نیکی دا حصار بٹا گھدا ہئی، اوکوں چنگے سڈ بچن دانشتھی گیا ہئی۔ جیرھے ڈیہنھ لوگ اوندی تعریف نہ کرن ہا اونکوں اپٹا آپ بہوں بے وقعت لگدا ہا۔

تعریف دا حرص اوندی چنگائی کوں کھانوٹ پئے گیا۔ حالانکہ اوانسانیت دی بہوں گھٹیا شکل آلے پاسے ویندا پیا ہئی۔ پردل وچ خوشی ہئی جو او چنگا اے۔ اوندی ہک بھینڈ اوندے نال بہوں پیار رکھندی ہئی۔ اووی شہاب کوں ہر ویلے آہدی رہ ویندی ہئی ”شہاب ایہ سب ڈیکھا وا اے۔ آپ کوں مصروف رکھن تپڈی ضرورت اے۔ میں تیکو چنگا اوں ڈیہنھ سجھساں جیڑھے ڈیہنھ اپٹے کم کولوں وقت کڈھ کیں ڈکھیں دے ڈکھ دور کریں۔“ شہاب آکھے ہا میں انہیں لوکیں وچوں نمہیں جیرھے عہدے تے دولت دی پٹی اکھیں تیں پدھ کے معصوم لوکیں کوں لتاڑڈیندن۔

”ایہ جیڑھے وڈے بول اوانوٹ سوکھاتے انہیں داپالٹ وڈا مشکل اے شہاب! میڈی دعا اے جو توں زندگی دے ہر میدان وچ ترقی کریں اتے انسانیت دے پیرے کولوں کڈاھاہیں نہ تھڑکیں،“ بھینڈ دی ہر گالھ دا اختتام ایں گالھ تیں تھیندا ہاتے شہاب ایں گالھ کوں کوئی اہمیت نہ ڈیندا ہا۔

بی۔ اے کرگھنڈ دے بعد شہاب دی منگٹی خاندان دی چھوہر نال کرڈتی پگئی جینکوں شہاب وی کہیں حد تیں پسند کریندا ہئی۔ نماز قرآن دی پابندی، حقوق العباد دی ادائیگی وچ سچی سچ اوند کوئی ثانی نہ ہا۔ منگٹی دے بعد شہاب ایم۔ اے کرٹ کیتے یونیورسٹی وچ داخلہ گھنن چہندا ہئی۔ ہر سفارش تے رشوت کوں بہوں غلط سمجھندا ہئی۔ ہر سفارشی چھوہر کولوں نفرت کریندا ہئی۔ بی اے اچ کجھ نمبر گھٹ ہووٹ دی وجہ کولھوں یونیورسٹی وچ اونداناں نہ چٹیا وچ سبکیا۔ اونکوں ایں گالھ دا بہوں ارمان تھیا۔ اومونجھا پٹھا ہئی اتے اونداما گھر آیا۔ اوں آکھیا ایہ تاں کوئی مسئلہ نہیں۔ چل! میں تپڈا یونیورسٹی وچ داخلہ کرانواں۔ اوفورا اوندے نال لگا گیا۔ داخلہ مل گیا تاں اوندے منہ تے روٹن آگئی۔

یونیورسٹی ونج کے وی اوں اپٹا رویہ نہ وٹایا۔ اوہر دلعزیز شہاب یونیورسٹی ونج سب دے ڈکھیں داداروتے بیمارئیں دامسجا ہئی۔ اوہر ویلے سچائی، دیانتداری، تے ایمانداری داسبق ڈیندا ہئی۔ جتھاں وی پٹھا ہووے ہا اوندے آسے پاسے ہک ہجوم کٹھا ہووے ہا۔ اوجھ دے موضوع تیں بہوں لمبی تے چنگی تقریر کریندا پٹھا ہووے ہا تے اپٹے سنگینگیں تے ہم جماعتیں کوں ایہو آکھے ہا جو ہک ہئے داساتھ ڈتا کرو جیکر اسماں ہک ہئے دا حق مارٹ چھوڑ ڈیوتاں ساڈے وسیب وچوں برائی دے سارے کنڈے نکل وئجن۔

ایہ گالھیں اوگھر کرے ہاتاں بھینٹی اوکوں آکھے ہا بولن تے کرن وچ وڈا فرق ہوندے۔ جیڑھے ویلے وقت آسی تاں میں گالھ کر یساں۔ میں کوڑ دے گل نہیں بٹیندا۔ تیکوں واقعی ایہ وقت ڈسیسی جو میں کیا ہاں؟ میں بہوں مضبوط انسان ہاں۔ میکوں دنیا دے حالات نہیں وٹا سگدے۔ میں ترقی دی جتنی وی اچی چوٹی تیں بہہ وئچاں زمین آلیں نال میڈا تعلق قائم راہسی۔ اللہ کرے اینویں تھیوے! بھینٹی ٹھڈا ساہ بھر کے آکھے ہا۔

او یونیورسٹی دی ہر سرگرمی ونج حصہ گھنڈا ہا۔ ایس گالھوں اونداکا کافی قیمتی وقت بغیر پڑھیے گزر گیا۔ امتحان سر تیں آئے تاں اوکوں احساس تھیا جو میں ہٹ تیں کیا کیتے۔ ایم۔ اے دا امتحان پاس کرٹا بہوں ضروری ہا کیوں جو اوندے پیوونکوں آکھ ڈتا ہا ”جے کرایس سال توں پاس نہ تھیوں تاں میں تیڈے خرچے بند کر ڈیساں“۔ اوندی تقدیر وی اونداساتھ ڈیندی ہئی یا اونکوں آزمانوٹ چندی ہئی جو اوکے تیں سچا اے؟

امتحان ونج اونداکا ہک رشتے دار ممتحن بٹن کے آگیا تاں اوندی جیویں لاٹری نکل آئی۔ اوفورا اوندے گھر گیا۔ پیو دے خیالات ڈس کے اوکوں آکھیس جو میڈے حال تیں رحم کر۔ جیکر میں پاس نہ تھیوم تاں میڈی تعلیم داسلسلہ ختم تھی ویسی۔ رشتے داری دی وجہ کولوں ممتحن سنگیتا تھی گیا۔ اوں حامی بھر گھدی جو میں تیڈی امداد کر یساں۔ او مطمئن تھی گیا۔ اپٹی مرضی نال اوں سارے پرچے حل کیتے تاں امتحان ونج چٹپے نمبر گھن کے پاس تھی گیا۔ او قدم قدم تیں اپٹے دعوے دی نفی کریندا رہیا۔ او ایہ سب کجھ اپٹا حق سمجھ تے کریندا رہ گیا۔

اوندے ہک بہوں قریبی سنگتی تے اوندی پوزیشن کھو چھیں ہئی۔ اخبار وچ نوکری دا اشتہار آیا تاں ساریں درخواستاں ڈتیاں۔ شہاب تے اونداسنگتی مقابلے وچ آگئے۔ قابلیت دے حساب نال ایں نوکری تیں شہاب دے پہلی دا حق بڈا ہئی۔ پر اوندے اندروں لکیا ہویا خود غرض انسان اوندے قول قرار تیں غالب آگیا۔ اوں سفارش تے رشوت دے زور تیں ایہ نوکری اپٹے یار کولوں کھس گھدی۔ بظاہر اوندے کیتے جان ڈیوٹ کولوں تیار راہندا ہئی۔ ایہ اندروں باہروں دا تضاد شاید ترقی دی پوڑی تیں تاں گھن ویندا ہوسی پر ایہ انسان دا اندر کاٹا کر ڈیندے۔ جیڑھی شے کولوں عیب لگ و نچے اوکئی ڈنھو ار کڈھیندی اے۔

نوکری ملن دے بعد او ہولے ہولے دولت دے سنہرے چال وچ اُلجھدا گیا۔ رشوت دا زہر غیر محسوس طریقے نال اوندے من وچ لہندارہ گیا۔ جیڑھے ویلے حرام دا لقمہ اندروں گیا تاں ہک ہل چل مچ گئی۔ ایہ سوچ کے او آپ کولوں سمجھا گھندا ہا جو ایہ صرف میں نہیں کریندا اپنا ہر بندہ کریندا پئے۔ جیکر میں اینویں نہ کراں تاں ایہ نظام میکوں تھڈے مار کے باہروں کڈھ سٹھسی۔ اے سوچاں آپ کولوں مطمئن کر ڈیوٹ کیتے کافی ہن۔ او پیسہ کمانوٹ دی او دروک وچ شامل تھی گیا جیندے وچ اپٹے پرائے، یار دوست تے سنگی پہلی، سب بھل ویندن۔ کہیں کولوں ملن دا اوندے کولوں وقت کائناں ہئی۔

اوں وڈی سیٹ حاصل کرک کیتے اپنی منگ کولوں وی چھوڑ ڈتاتے ہک وڈے افسردی دھی نال شادی کر گھدی۔ جنیں اوندے عہدہ ودھا ڈتا۔ ایہ ترقی دا پہلا زینہ اوں اپنی منگ دے ارماناں دی لاش تیں پیر رکھ کے طے کیتا۔ چھپے پتہ نہیں کتنے حسرتیں دا خون پیندا ہویا او بہوں وڈے افسردے عہدے تیں پہنچ گیا۔ پہلے آلا شہاب اوندے اندر کتھائیں گم تھی گیا۔ شاید ایہ شہاب وی اوندے اندروں کھتائیں موجود ہئی۔ وقت گزرک نال او باہروں نکلتے۔ اوندی بھینڈ دی وی شادی تھی گئی ہئی جیڑھی اوکوں چھکی ڈیندی ہئی ”توں کتھاں ہیں تے تیڈے کیا خواب ہن۔“ شہاب کیا دا کیا تھی گیا۔ ہک ڈینھ اوندی ملاقات اپٹے اوں سنگتی نال تھی جینکوں لتاڑ کے اوں پہلی نوکری حاصل کیتی ہئی۔ منیر ہن ایں علاقے دا ہک وڈا کاروباری ہئی۔ اوں حیاتی دے پندہ کریندے

ہوئیں بگل وچ سچ دی کفنی پاتی رکھی۔ جییں کئی دفعہ اونکوں منہ دے بھر سٹیا پروت وی اوندے دل دا شیشہ محفوظ رہیا۔ ایہ شیشہ صرف بے ایمانی تے بے ضمیری ترڑیندی اے اتے دھندلیندی اے۔ اوکوئی کم کر اونٹ سائگے دفتر آیا۔ اتھاں اونکوں پتہ لگا جو افسر بغیر رشوت دے کم نہیں کریندا۔ منیر رشوت ڈیوٹ دا عادی کائناں ہئی۔ اوں آپ افسر نال کالھ کرکھ دا پروگرام بنایا۔ اوند کم جائز ہئی جیڑھا کوئی وی کر سگدا ہئی۔

منیر دفتر لت رکھی تاں شہاب کون ڈیکھ کے ہنٹ آلیاں اوندے نال منسوب کالھیں تے یونیورسٹی آلے شہاب دیاں پر جوش تقریراں بازگشت آلی کار اوندے ذہن وچ گونجٹ پئے گیاں۔ او یکدم سر پکڑتے بہہ گیا۔ شہاب وڈے جوش نال اٹھی کے ملنٹ آیا۔ منیر وڈی بے دلی نال ہتھ ڈے کے ہک پاسے بہہ گیا۔ کوئی کالھ کر یا منیر! اتنے عرصے بعد ملیں چپ کیتی پٹھیں۔ اوبسی چپ بعد بولیا تاں اوندی آواز کھو وچوں آندی پئی ہے۔ ہا شہاب! میکوں بولٹا چاہیدا اے۔ جیکر میں نہ بولیا تاں توں اپنے گریبان اچ جھاتی کینویں پیسیں۔ میں اوں شہاب کون ملنٹ چھنداں جیڑھا میڈے کیتے زندگی گزارنٹ دامنونہ ہئی۔ شہاب سر تلے سٹ کے رہ گیا۔ منیر تاں لگا گیا پر شہاب کون آگہی تے کرب دے ہوں وڈے عذاب وچ پاتی گیا۔

شہاب کون پچھلا زمانہ تے اپٹیاں کیتیاں ہو یاں کالھیں یاد آئیاں۔ بھینٹ دیاں کالھیں وی پچھانو اں بڑی کے اوندے ذہن تیں ابھر آئیاں۔ اوند دماغ بھنوںٹ لگ پیا۔ اوکوں اچ احساس تھیا جو او واقعی من دا کھوٹا ہئی۔ کڈا ہنٹ اوسو چیندا ہا جو اوں ڈینھ میں مرویاں جیڑے ڈینھ من دا کھوٹا سڈیساں۔ اوکوں اچ پتہ لگا جو انسان برائی تے چنگائی نال مل کے بندے۔ سونے دے کاتھنیں دی مضبوطی کیتے انہاں وچ کھوٹ ملاوٹ ضروری ہوندے۔ شاید اے انسان دی مضبوطی کیتے وی ضروری ہووے۔ پراہیہ کھوٹ زیادہ تھی ونچے تاں سونے کوکھا ویندے۔ اینویں شہاب نال تھیا۔ کھوٹے شہاب موقع ملنٹ تے باہروں آنوونٹ وچ دیر نہ کیتی تے او شہاب من دی گندگی تے کوڑ دی ذلت وچ بڈ کے اپٹی زندگی مکا پٹھا ہا جینکوں نویں حیاتی ملنٹ دی وی کوئی امید نہ ہئی۔ اوں اصل شہاب دی بگول کیتی تاں جاہ جاہ تیں کوڑ دے کنڈیاں پیر لہو لہاٹ کر ڈتے۔ ایس کشمکش وچ او بیا کوئی کم نہ کر سگیا۔ جیڑھے ویلیھے مایوس تھی گیا

تے من وچ اوں شہاب کو کتھائیں نا ڈٹھس تاں دفتر کنوں اٹھی کے گھر آ گیا۔ اہج زندگی وچ پہلی واری او کہیں نال نہ آ لایا۔

اونکوں ہر کم جلدی کرک دی ہریک ہئی۔ او اہج فیصلے تیں چٹن چہندا ہئی جو اوں کیا حاصل کیتے تے کیا کم کر آئے۔ پر اتی سالیں دا حساب اتنا جلدی ممکن کائناں ہئی۔ ہوں ڈینھ دی اذیت دے بعد اوں فیصلہ کیتا جو اونو نوکری چھوڑ ڈیوے۔ ایہ کم ہوں جلدی کرتے او اچٹی سچی تے اوکھی دنیا وچ ول وچن چہندا ہئی۔ نوکری چھوڑ کے منیر کو لوں گیا تاں اوں منہ پھیر گھدا۔ نوں دور دے سنگتی جیڑھے کرسی دے یار ہن انھیں وی کوئی گالھ نہ چھی۔

درد دا ایہ سمندر او کہیں دے سہارے پار کرک چہندا ہئی۔ ہر ویلے بندے دی خواہش پوری نہیں تھیدی۔ او وی کلہارہ گیا۔ رتبے، دولت تے سنگتیں دی قربانی ڈے کے وی او بے ایمانی دی سیاہی نہ دھوس گیا۔ مسلسل پریشانی اعصاب شل کر ڈتے۔ اونکوں ہک ڈینھ پہلو وچ درد محسوس تھیا تاں ایں کم دی وی اوں جلدی کیتی۔ بغیر بیماری نال جنگ کیتیں او حیاتی دی بازی ہار گیا۔ ساری زندگی بے ایمانی نال گزارک دے باوجود وی اوں اپنا ایہ قول سچ کر ڈ کھایا جو جیڑھے ڈینھ میں ایہ جاٹیا جو میں ضمیر فروش ہاں اوں ڈینھ دے بعد میں پیا سچھ نہ ڈیکھساں۔ منیر کوں پتہ لگا تاں او اوندے جنازے تیں آیا۔ ایہ پچھتاوا دل وچ گھن کے کاش! اول گھنے ہا۔ منیر دیاں اکھیں روندیاں کھڑیاں ہن تے شہاب دے رخ تیں فتح دی مسکان ہئی۔

مشقی سوالات

- سوال نمبر 1- تیلے ڈتے سوالاں دے چھوٹے چھوٹے جواب ڈیو۔
- 1- من دا کھوٹ کیندا لکھیا افسانہ ہے؟
  - 2- شہاب دا تعلق کیڑھے طبقے نال ہئی؟
  - 3- یونیورسٹی وچ شہاب دا داخلہ کنیں کروایا ہئی؟
  - 4- نوکری ملن دے بعد شہاب دے رویے وچ کیڑھی وڈی تبدیلی آئی؟
  - 5- وڈی سیت ملن دے بعد شہاب کیسوں چھوڑ ڈتا؟
  - 6- شہاب دے اوں دوست داناں ڈسوجئیں اوندے ضمیر کوں جگایا؟
- سوال نمبر 2- مشکل لفظاں دے معنی لکھو۔
- سنگتی ، سوکھا ، مونجھا ، سنگیتا ، کاٹا ، ہیلک
- سوال نمبر 3- جملے بناؤ۔
- منہ پھیر گھنن ، جان ڈیوٹ ، سنگیتا کرن ، کاٹا کرن ، عذاب
- سوال نمبر 4- تیلے ڈتے پیریاں کوں آسان سرانیکھی اچ لکھو
- 1- نوکری ملن دے بعد-----باہروں کڈھ سٹھسی
  - 2- شہاب کوں پچھلا زمانہ-----نال مل کے بندے
  - 3- درد دا ایہہ سمندر-----حیاتی دی بازی ہار گیا

حصہ نظم

دعائیہ حمد

چوریوں چاریوں استغفار بخشم شالا رب غفار
گندڑی عادت گندڑے فعلوں توبہ! توبہ! لکھ لکھ وار
کر کر سخت گناہ پچھتائیم توں ہیں خاوند بخشش ہار
پیر پیغمبر تپڑے ہانہیں توں مالک توں کل مختار
میں بد عملی تے کر رحمت جیں ڈینہہ یار وی یار نہ یار
اوہگن ہاری نہ کہیں کم دی کوچھی کملی بد کردار
تپڑا شان ہے فضل کرم دا میں وچ ڈوہ تے عیب ہزار
آون یاد گناہ پراٹے پٹ پٹ روواں زاروزار
رات قبر دی ڈینہہ حشر دا سر تے کڑم بارے بار
میں مسکین فرید ہاں تپڑا توں بن کون اتارم پار

نعت شریف

دُرُبا سیدا سوہٹا مکھڑا ڈکھا ڈیکھ مکھڑا تیڈا سِک لہائی رہساں میں
توڑیں منہ نہ پولیں تے ولا کنڈہیں تیڈی ہوں کنڈ اُتوں چند گھمائی رہساں میں

وچ تانگھاں دے عمراں گذر دی رہم پر بھنی کونج ہم زور بھردی رہم
اڈ گیا ساتھ میں دلہردی رہم ڈیوے چا پر خدا اڈ کے آئی رہساں میں

ہاں بے عملی نہیں کجھ پلے سیں آں کھوٹی کھری کوں سٹ چا پگے
جیکر تیں کھوٹا کیتا ول کتھ چلے کچھ در در تے رلدی اجائی رہساں میں

ایہا قسمت دی بازی ہری کہیں چنڑیں ڈھولا کیویں کراں ہاں محض بے بگڑیں
لکھاں کالیاں تریاں ہن جیندی تیں سٹیں میڈی سٹیں نہ سٹیں سٹائی رہساں میں

جھاں جاتا سنجاتا کھرے رہ گئے جھڑے بھل گئے او بھولے چرے رہ گئے
جھاں سمجھیا پرے او پرے رہ گئے کرے رب نہ پرے رل نبھائی رہساں میں

تیڈے در دی بھلی رلی جن تے ونچے
توڑیں دھر دھر کریں گتی کن تے ونچے
جہڑی در مل گئی خیر گھن تے ونچے
پٹھی در تے ایویں اکھ رلائی رہساں میں

جنت توں بھلی تیڈی پاک بگلی!
حاتم وی تیڈے در تے جھلی
جیں آکے مکی خالی نہ ولی
کچھ ملے نہ ملے دھواں لائی رہساں میں

تیڈا رحمت دا خزانہ لٹن والے سے
تیڈے در نال ہاں لاسمن والے سے
تیڈا سر والا تاج چمٹن والے سے
توڑیں چوکاٹھ تے سر ٹکائی رہساں میں

صابر ہاں بے بگٹیں تیکوں بگن تے گھدم
اٹ ڈھٹرا لدھم ایویں سن تے گھدم
توڑیں ہاں کوچھڑی سوہٹا چنن تے گھدم
توڑیں ہاں بے دلی لچ سڈائی رہساں میں

مشقی سوالات

۱- تلے ڈتے سوالاں دے چھوٹے چھوٹے جواب ڈیو۔

۱- نعت ”دلربا سیدا“ دا شاعر کون ہے؟

۲- صابر مبارکپوری دا اصل ناں کیا ہئی؟

۳- بند کول مکمل کرو

وچ تا نگھاں دے عمراں گزردی رہیم

سوال نمبر 2- مشکل لفظاں دے معنی لکھو

پر بھئی ، مکھڑا ، سِک ، بے گٹھیں ، کوچھڑی ، چوکاٹھ

سوال نمبر 3- جملے بناؤ؟

کنڈ ، چمٹن ، مکھڑا ، سِک ، بھلی رلی ، بھولے چرے

سوال نمبر 4- تلے ڈتے شعراں دی تشریح کرو۔

دلربا سیدا سوہٹا مکھڑا ڈکھا
ڈکیہ مکھڑا تیڈا سِک لہائی رہساں میں
توڑیں منہ نہ پولیں تے ولا کنڈ بہیں
تیڈی ہوں کنڈ اتوں چند گھمائی رہساں میں

تھل

جڈاں ساوٹ سے لگدے ، آہن تھل رنگیلے
 ٹیاں دے گھہرکار آندے کر ویندا ہر کئی حیلے
 ابر بہارتے گھنگھوراں لکھ ٹے ساوے پیلے
 اچ اُونہیں تھل نمائے وچ نئیں لہدے بھوکل ڈھیلے

ڈکھ آبادیاں تھل والیاں ہر کہیں دامنگد اروح اے
 کل تائیں تاں تھل ہاجنت اچ پیریں لگدن تھوہے
 ہر ہر بن وچ رشک کریندے ختن والے آہواے
 اچ اوہے بے کس رلدے ودن رنگ نہ رہے اُوہے

ابر بہاری تھلاں تے جاں آن کریندے واسے
 ہر ہر ٹے رنگ ڈاچیاں دے کھیر ڈیون بھرکاسے
 ہنٹ توڈے پوڈے مردے وچنٹ لہن نہ آب پیاسے
 پئی اٹائی رہی نہ کائی کاسے رہے نہ ہاسے

یا کریم کریم سائیں ہنٹ فضلوں لا برساتاں
 موجاں ماٹن ودے پاٹی اُچیاں چھکیاں گھاتاں
 کال انزائی سارے تھل تے لطفوں کھول براتاں
 تھی دل شادوسن وچ وطنے ڈکھ لپٹیاں اوقاتاں

مشقی سوالات

۱۔ تلے ڈتے سوالاں دے چھوٹے چھوٹے جواب ڈیو۔

۱۔ نظم ”وارتھل“ دے شاعر داناں کیا ہے؟

۲۔ مصرعہ مکمل کرو

جڈاں ساوٹن سمے لگدے

ٹیاں دے گھپکار آندے

سوال نمبر 2۔ مشکل لفظاں دے معنی لکھو

گھپکار ، گھنگھوراں ، بھوکل ، ڈیلھے ، پوہاری ، کاسے ، توڈے ، اٹائی

سوال نمبر 3۔ شعر دی تشریح کرو؟

یا کریم رحیم سائیں، ہنٹ فضلوں لابرساتاں
موجاں ماٹن ودے پاٹی اچیاں جھکیاں گھاتاں

نظم ”پیسہ“

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

پیسہ دل کوں رکھدے راضی راہندی روز طبیعت تازی
ہر جاہ تے او جیتے بازی جتیں تے مہر کریندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

ونجے دولت مند کھتائیں پیسے نال ہزاراں جائیں
ہر کوئی آہدے لنگھ آؤ سائیں سسین سسین پیا سڈویندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

پیسے پاچھ اکیندا کوئی نی حال حوال وٹدیندا کوئی نی
سڈھ سنبھال کریندا کوئی نی ہر کوئی پیا سنبھلیندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

پیسہ ہے انسان دی شان پیسے نال سڈیندن خان
رئیس ، مہر ، ملک ، دیوان ماٹ سُنجاٹ و دھیندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

پیسہ جیندے کولھ نہ ہووے او شودا قسمت کوں رووے
دشمن دے وی پیریں پووے من منیاں منویندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

دولت جیندے کول زیادی پٹھا ہووے عمراں کھادی
ئینگر نال کریندی شادی پڈھے کوں پرنیندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

پیسے کیتے چھوٹے ہال روندن روز وچپندن حال
تھیندن پیسے نال نہال رُوندیں کون کھلویندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

پیسے کیتے سگے بھائی شام سویرے کرن لڑائی
کاتیاں پھردن تیر کلائی ڈاڈھے شر گھتویندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

پیسے کیتے ڈکھے تھیون کتن دھون رنگن سپون
چھیٹرن چھنڈکن چھاٹن پیہون سئے سئے سوچ پویندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

ہاڑ مہینہ تے تاء وچ وقت ڈوپہریں ہلدی بھا وچ
بھوگرہی کون پیسے دی چاہ وچ بھگڑے پیا بھنویندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

پیسے کیتے تھیٹر کھولن جو کر چور بازار اچ رولن
کافیاں ڈوہڑے غزلاں پولن ناچ ودا نچویندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

پیسے کیتے ٹپدن کھوہ ڈھانڈن بھکاں تھیندن دھو
کمبدا دل تے وڑدا روح جھکے کھوہ ٹپویندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ
 ہوون پے تکھے دریا گھم گھیر تے گھاٹی ڈھا
 پڑیاں چھکرن لہن ملاح غوطے پیا کھویندے پیسہ
 سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ
 منشی مہر مشیراں کولہوں دانشمند وزیراں کولہوں
 راجے رہن امیراں کولہوں کاٹھیاں گوبھے چٹویندے پیسہ
 سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ
 سارا ڈینہہ توں ستا رہندیں نت اٹھدیں روٹی کھاندىں
 روٹی کھا منجے تے ڈھاندىں ستیں کون ان ڈیندے پیسہ
 سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ
 اٹھی پیارا اکھیں کھول محنت کر مزدوری گول
 ہتھاں پیراں کون وی چول گھروچ کون پٹھیندے پیسہ
 سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ
 نال سچائی دے کھٹیں کھاویں ڈکھی ڈکھی نہ کہیں کون ساہویں
 جیکر توں چنگے کم لاویں جنت وچ پچیندے پیسہ
 سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ
 ڈیندن گوری ونج گواہی ہندو ، مسلم ، سکھ ، عیسائی
 ویندن چوراں کون چھڑوائی سادھاں کون پیا ڈھکونیندے پیسہ

سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ
پیسے کیتے دھرم نہ ڳال پیسہ محض نہ چُلسی نال
چُلسن تیڈے نال اعمال بھٹکیاں کوں بھٹکیندے پیسہ
سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ
آہا موجی مُلک پھرندر کتھ لڈ ڳئے قارون ، سکندر
سوچ ذرا توں دل دے اندر تیکوں پیا پھرویندے پیسہ
سب کچھ کر ڈکھلیندے پیسہ

مشقی سوالات

۱- درج ذیل سوالاں دے چھوٹے جواب ڈیو۔

۱- نظم ”پیسہ“ دے شاعر دا کیا ناں ہے؟

۲- ڈوجھا مصرعہ لکھو

i- پیسہ کیتے سکے بھائی -----

ii- پیسہ دل کوں رکھدے راضی -----

سوال نمبر 2- مشکل لفظاں دے معنی لکھو

ٹپٹ ، بھوگرڑی ، چھانٹ ، بھکاں ، گھاٹی ، منجا ، کاٹھیاں ، گوھے

سوال نمبر 3- تے ڈتے شعراں دی تشریح کرو

ہوون پئے تکھے دریا

گھمر گھیرتے گھاٹی ڈھا

بیڑیاں چھلکن لہن ملاح

غوطے پیا کھویندے پیسہ

سوال نمبر 4- انہاں لفظاں دے اُلٹ لکھو

تکھے ، ڈھہٹن ، تتا ، راضی ، کوچھا ، کھلواوٹ ، امیر ، مسلم ، کوڑی

دھرتی دامانگ پُٹ ۽

میں وڈے ویلے کھوہ دے ڈیکھاں عجب نظارے
 بگل ڈانڈ جولی پاوے، گانیاں کھرا سنگارے
 پا لوٹیاں پاٹی آنون وٹین وہے نِسارے
 کئی دھانوے، کپڑے دھووے دگین دے ہن ٹھکارے
 چکلی دے نال چکل، بھر چل تے مٹرا یارے
 ٹھاکٹی پیا سرکوں گُٹے، پھالی پئی کھاوے مارے
 ڈھینڈھا پیا ایویں رنڑکے جیویں وچے ستارے
 ۽ گادھی تے نندر آگئی نہ کئی پنگ تے کھٹ ۽

جولی تے کھانج کھوپے ڈاندریں توں کڈھ ودھیسے
 اٹھ کوں پوا تے ڈانوں چالیں تے ونج کھڑیسے
 بھیاں تے پکریاں، گابے پنے تے کھڑ چریسے
 گھر والی بھچدی اوسے، اوسے آگھا کپسے
 گنڈھڑی کوں پدھ تے سر تے چاویسے ونج ٹکسے
 کھل بھوں دا چاتے ماٹا بندریں تے کھڑ لویسے
 گنگ دام بھچدے اوسن ، ڈے کلے ول بدھیسے
 ۽ شکلیں تے عملیں والی خود اپنے آپ مٹ ۽

بچج تے پاٹی لاوے، آڈیں کوں کھڑ تے کھیلے
 وِسل تے تھوم دھاٹے، پھل تاٹی رادھے پیلے
 گھوبی تے مرچاں مٹر، چٹے تے لال نیلے
 تریاں، کریلے، کدوں، کہیں جا کنگ دے تیلے
 اللہ تے رکھ تے دھرتا، پنجنن بٹائے وسیلے
 روزی دے کیتے، کیتے کئی کئی بہانے حیلے
 محنت دا خاص ہیرا اصلوں اصل اصلے

غیرت دی رُکھی سکھی کھاتے نبھاوے جھٹ ۽

پوچے پئی ڈیوے گھر کوں، سگھڑ سیاٹی جٹی
 بچج کھیر مینہ دا ڈوہے، کلے توں چھوڑ کئی
 کچے پئی ڈولا دکھی، گڈے مندھاٹی مٹی
 چھکے تے کج رکھیے، پتھر دی ڈے تے وٹی
 ہے اصلوں سدھی سادی، چھوچھی نہ ڈٹی زٹی
 مردیں دے ہتھ بھڑاوے اپٹی سمجھ تے کھٹی
 شرم و حیا دا برقعہ نہ رب دی یاد سٹی

کم کار وچ نا گھٹی، نہ رب دی یاد گھٹ ۽

نینگر پے کھیڈ کھیڈن، کوڈی ڈھم ہکاڑی
 کہیں جاتے ڈیٹی ڈنے، کہیں جاتے ہی ڈواڑی
 کئی گھوڑی چڑھے کھڑ گئے، ڈیکھن تماشا تاڑی
 چالیں دے نال ہدہ تے، کہیں پیریں لئی پچھاڑی
 ڈلھ پور درہیا چھریو، ہئی ماٹلی گراڑی
 بچ پیاں کنہائیں دیاں نلیاں، کئی پٹھے سر کوں پاڑی
 ماء پیو ٹکوراں کر کر آکھے ڈسا اناڑی
 کھیڈن جے ڈاں نہیں آیا، کیوں ونج تے چا تو جھٹ ۽

مشقی سوالات

- ۱۔ درج ذیل سوالاں دے چھوٹے جواب ڈیو۔
- ۱۔ ”دھرتی داماں جٹاے“ کیندی لکھی نظم ہے؟
- ۲۔ مصرعہ مکمل کرو
- میں وڈے ویلھے کھوہ دے -----
- گل ڈاند جولی پاوے -----
- سوال نمبر 2۔ مشکل لفظاں دے معنی لکھو

نِسار ، مکڑا ، ڈھیڈھا ، گادھی ، ڈانوں ، بندریں ، دھرتا ، سگھڑ

منڈی گھوڑی

پیر مرید حسین کیڑھی بخشی منڈی گھوڑی ہے ڈند کریٹے ہنجوں ویٹے واہ اُستاداں ٹوری ہے
 گھوڑی دیاں کیا صفتاں لکھاں واگ نپاں تاں لہندین سکاں اگوں چھکاں پچھوں دھکاں رات تھی گھر تو نڑیں ہے
 پچانا ہس کنڈ دے اُتے پلی ہائی کھیر تے کھنڈ اُتے زور ڈیندی ہائی منڈ دے اُتے تھی تھی ڈنگی ڈوڑی ہے
 بھوں کوں ہرگز منہ نہ لیندی داٹا آنو کھادی ویندی ساہگی پچھوں کڈھ سٹیندی رُد ہے ہتھ پہوڑی ہے
 دھرو بندر تے آن کھڑا ایم بھوسہ چارنیم داٹا پاوم ڈاٹھی ڈٹھم جاں ول آیم، بیٹھی واگاں تروڑی ہے
 حکیم سیاٹا سڈ گھن آیوم آگھوڑی دی نبض ڈکھایم ٹردے وقت حکیم ڈسایم نبض کھڑی گھر چھوڑی ہے
 آخر ڈینہ آڈت دے ڈھی اتجھیں ڈھی ول نہ اُٹھی سوہٹی جنڈری گیوس لئی ونج سہالیس ڈھوری ہے
 ویہہ ڈینہ اینویں گڈر سدھالٹے کھا گئی میں غریب دے داٹیں آخر چلی چھوڑ ڈکائیں ونڈ گڈراں پھوڑی ہے

فقیر آہدے ہئی وقت دُعا دا شالا جیوی صاحبزادہ

ڈے او ہوجیڑھا گھوڑی کھا دا ول نہیں کرنی سواری ہے

مشقی سوالات

۱۔ تلے ڈتے سوالات دے چھوٹے چھوٹے جواب ڈیو۔

۱۔ غلام فقیر دائروی دی شامل نصاب نظم دا عنوان کیا ہے؟

۲۔ منڈی گھوڑی کنیں ڈتی ہئی؟

۳۔ مصرعہ مکمل کرو

پیر مرید حسین کیڑھی بجشی

۴۔ منڈی گھوڑی دی خوراک کیا ہئی؟

سوال نمبر 2۔ مشکل لفظاں دے معنی لکھو

ڈند کرپٹن، ہنجھوں، چٹا، بندر، سہاون، ڈھوری، پھوڑی

ڈوہڑے

آ چال چُور دے نام سَڈوں سَڈ سَڈ سٹواؤں متاں مال والے
کر جھوک وَسوں وَسوں واٹ اَندر دَر بھاٹ وَساؤں متاں مال وَلے
توں ونجلی پُھوک میں کوک کڈھاں رل شور مچاؤں متاں مال وَلے
اِخا طارق! بَر تھئے بھانڑیاں دے درکھول کھراؤں متاں مال وَلے

بَچ اِتا بَچ جو بھچدیں ہوئیں تیڈے کن دے والے بَچ پوون
لہ پوے مہندی پیریں توں بگل بگل کسٹالے بَچ پوون
پہہ پنڈھ اِچ پیار دے پنڈھ کوں سَندھ پنڈھ ڈکھ کسٹالے بَچ پوون
بس طارق! مُونجھ مکاٹ مکا، اے روز دے بھالے بَچ پوون

مشقی سوالات

- سوال نمبر 1- درج ذیل سوالات دے چھوٹے جواب ڈیو۔
- ۱- احمد خاں طارق دا تعلق کیہڑے علاقے نال ہے؟
- ۲- مصرعہ مکمل کرو؟

آچال چنور دے نام سڈوں _____

بھج اتنا بھج جو بھج دینیں ہوئیں _____

مشکل لفظاں دے معنی لکھو

چنور ، جھوک ، بھاٹ ، کوک ، بھجٹن ، مکاٹ ، سندھ

فرہنگ

(حصہ نثر)

۱۔ سیرت پاک

ایں سانگے: ایں واسطے

تجویر: صلاح

ترکہ: مال، بزرگاں دی چھوڑی جائیداد

چڑ: نفرت

رسائی: پہنچ

ستون: تھمبا

کھلٹیں ہسٹیں ڳالھ: مذاق دی ڳالھ

نندروں: نندرکنوں

۲۔ حکایات سعری

آچڑی: بھپڑاں پکریاں چگاؤن والا

پھہ ڈیوے: کچل ڈیوے

چنبہ: پنجا

داناویں: سیاٹے لوکاں

رلے: نال

زک: نقصان

گھاٹ: پاٹی دی گھم گھیری

عاجز: تنگ

مندا: بُرا

۳۔ ظفر لٹاری

ٹپٹن:	اپنے جاٹ وڈا بندہ
چھوٹکا:	بہادر
دگ:	رستہ
روڑہ:	رکاوٹ
ڈھل:	دیر
کانڈھا:	اطلاع
گجھڑے:	لکھے ہوئے، خفیہ
مونڈھی:	اگواٹ، بانی
بل نل پئے گئی:	دھماں مچ گئیاں

۴۔ سراسیکی وسیب وچ انسان دوستی

اچو کے:	اچ کل دے
پانہہ پیل:	مددگار، ہتھ وٹاواٹ والا
بے پاوڑے:	بے سہارا
بھونیں امب:	زلزلہ
چڑھ مار:	حملہ آور
چھل:	سیلاب
ڈڈھپ:	زور آوری، زبردستی
سانجھے:	مشترکہ

سوکھڑی: تحفہ ، سوغات

سنیہا: پیغام

سو جھل: روشن

پگنڈھیج کے: کٹھتھی کے

لوڑ: ضرورت

بتر کے: واضح تھی کے

۵۔ رول گابا

اچنٹ چیت: اچانک

بھڑاند: لڑائی

پوادھی: پیراں آلا پاسہ، مشرق

پچھوگ: پس منظر

ٹلی: گھنٹی

دھاڑل: ڈاکو، حملہ آور

درگھی: وڈی ساری

سانڈھو: ہم زلف

لوظ: لفظ

لئی ہار: کنگ کپٹن آلے

مُد: عرصہ

۶۔ جھلار

اُپیلے:	جلد باز
بھال:	تلاش، گول
چدیاں:	گولیاں
سمبر دن:	تیری کریندن
گُت:	والاں دی پوڈی
گودے:	جھولے
گورپٹ:	گور کھٹن آلا
لہنزاں:	قرضہ
مندھوڑ:	گُھٹ کے اتجھا پکڑنا جو شے مندھیج ونجے
وہاج:	سود

۷۔ شہر ملتان دے دروازے

آثار:	نشائیاں
پوادھ:	حصہ مشرق
پچادھ:	مغرب
چودھاروں:	چاراں پاسوں
دھاڑل:	حملہ آور
وسوں:	آبادی
ونکیاں:	قسماں

۸۔ من دا کھوٹ

پہلو وچ:	پاسے وچ
تالا:	چندرا
دروک:	دوڑ
دارو:	دوائی، علاج
زینہ:	پوڑی، سیڑھی
سوکھا:	آسان
سگتی:	دوست، یار
سگتیا:	دوست
کاٹا:	احسان مند
ہیلک:	عادی

(حصہ غزل)

۹۔ دعائے حمد

اوہ گئی ہار:	گناہ گار
پانہاں:	نوکر
ڈوہ:	برائی، الزام
فعلوں:	کماں توں
کڑکم:	کڑکدے نظر آوٹ
کملی:	بھولی
کو جھی:	بد صورت

۱۰۔ نعت شریف

بے گٹیں:	جیندے وچ کوئی صلاحیت نہ ہووے
پر بھنی:	جیندے پر ترٹ پے ہوون، مراد جیندے کول مال دولت نہ ہووے۔
جاٹیا سنجائیا:	پچھاٹ گھدا، جانا بچانا
چوکاٹھ:	دروازے دی درسال
سک:	خوابش
کوجھڑی:	بد صورت
کھڑا:	چہرہ، منہ

۱۱۔ دھرنی داماٹ چٹاے

نسا:	لکڑ دی بٹی ہوئی نالی جیندے وچوں کھوہ داپاٹی حوض اچ ڈھہندے
کڑا:	کھوہ دے اُتے کنوں تلے چلٹ آ لے پیہے کوسنجالٹ آلی لکڑ
ڈھینڈھا:	اوپہہ جیندے اُتے کھوہ دارسہ اتے لوٹے (ٹنڈاں) چلدن
گاڈھی:	کھوہ تے واہندے ڈاند دے پچھوں بندے دے پہنٹ دی لکڑ
ڈانواٹ:	موٹی رسی جیڑھی ڈھاندھے دے اگلے یا پچھلے پیراں اچ پدھیندی اے
بندریں:	زناوراں دے گھاہ کھاوٹ دی جاہ
دھرتا:	بھروسہ، توکل
سگھڑ:	گھر دے صاف ستھرے کم کرن آلی زنانی

بھوگرٹی:	بھوگ بھوگرٹ والا ، تپشے کٹن والا
ٹپن:	ٹپے مارن
چھاٹن:	صاف کرن
کاٹھیاں:	لکڑیں
کرائی:	تیز کیتی
گوھے:	ڈھانڈیاں دیاں سکلیاں پھوسیاں جیڑھیاں بھاہالٹن سانگے کم آندین
گھاٹی:	پاٹی دا گھمر گھیر
منجا:	کھٹ

بھان:	مال ڈھانڈھے دے بدھن چھورن دی جاہ
بھجٹ:	ترٹ ونجٹن ، چلے ونجٹن
جھوک:	وستی
چنور:	تھل دے علاقے وچ موجود ہک جانور داناں جیہڑا ہوں ہولے ہولے ٹردے
سندھ:	پندھ کھناوٹ ، چوری کران
مکاٹ:	کہیں دے مران تے تعزیت دا اظہار کران
کوک:	ڈکھ دی کیفیت اچ سنگھ وچوں نکلن والی آواز

۱۴۔ ڈوہڑے

الوائے:	گالھ کیتی اے
بے اوچھٹن:	خستہ حال، غربت داما ریا ہو یا
پیت:	محبت، پیار
چچرے:	توتلے، ہڑے
دان کیتی:	عطا کیتی، ڈتی
دروہ:	ظلم
ڈاج:	جہیز
کال:	کہیں شے دی کمی
کٹھ:	کٹھے تھیوٹ

۱۵۔ منڈی کھوڑی

بندر:	ڈھانڈیاں دے گھاہ کھاوٹ دی جاہ
پھوڑی:	چیر پھاڑتی ہے
چٹا:	والاں دی مٹھ
ڈند کر بیٹن:	زور لاوٹ، کاوڑ کرٹ
ڈھوری:	جھکی جاہ
سُہاواٹ:	سوہٹا بٹا وٹ

کال، مھک، تس	اٹاٹی:
جھاڑو	بوہاری:
ہک جڑی بوٹی داناں	بھوکل:
اُٹھدے پھل	توڈے:
کرینہہ دے پھل	ڈیلھے:
تھاں	کاسے:
جھڑ	گھنگوراں:
لسی ولوڑٹ دی آواز	گھپکار:

کتابیات

- ۱۔ ڈاکٹر محمد صدیق شاکر، سنیں سوہٹیں دا جمال، سرانئیکى سدھ سراں، ۲۰۰۰ء
- ۲۔ بشیر احمد ظامی (مترجم)، حکایاتِ سعدی، مرکز سرانئیکى زبان تے ادب، بہاولپور، ۱۹۷۶ء
- ۳۔ عبدالباسط بھٹی، ڈکھ ڈول، سرانئیکى ادبى مجلس بہاولپور، ۱۹۹۵ء
- ۴۔ محبوب تابش، رول گابا، سرانئیکى ادبى بورڈ، ملتان،
- ۵۔ ڈاکٹر محمد سلیم ملک، جھلار، سرانئیکى ادبى مجلس بہاولپور، ۱۹۹۳ء
- ۶۔ بشرى قریشی، پیت پریت، سلیمان اکیڈمی، ڈیرہ غازی خان، ۱۹۹۷ء
- ۷۔ ڈاکٹر جاوید چانڈیو (مرتب)، دیوان فرید، سرانئیکى ادبى مجلس، بہاولپور، ۱۹۹۸ء
- ۸۔ ظہور احمد دھریجہ، سرانئیکى اجرک، جھوک پبلشرز، ملتان، ۲۰۱۴ء
- ۹۔ چندو ڈھ مغموم، کوڑے گھٹ، دلچسپ سرانئیکى ادبى سنگت، چندو پیر کمال، لیاقت پور، ۱۹۹۴ء
- ۱۰۔ دلورام موجی، نظم پیسہ، مشمولہ، دلی ڈھائی کو، از شوکت مغل، جھوک پبلشرز، ملتان، ۲۰۱۴ء
- ۱۱۔ طارق، احمد خان، میں کیا آکھاں، ڈیرہ غازی خان، ایمکو ویلفیئر فاؤنڈیشن کوئٹہ گورنمنٹی، ۲۰۱۴ء
- ۱۲۔ سبقت، مشتاق، سبقت دے ڈوہڑے، ملتان، جھوک پبلشرز، ۲۰۰۱ء
- ۱۳۔ فقیر غلام حسین نفر، منڈی گھوڑی، مشمولہ، ماہنامہ پنچند، کراچی، جون ۱۹۵۰ء
- ۱۴۔ غلام سکندر غلام، خیمے لیر کتیراں (مرتبہ) صفدر کر بلائی، جھوک پبلشرز، ملتان، ۲۰۱۵ء

